

MEMORANDUM HRVATSKIH KATOLIČKIH SVEĆENIKA PRED- SJEDNIKU EISENHOWERU 1954. GODINE

Oko šest stotina pobijenih katoličkih svećenika i redovnika nisu jedina stavka u bilanci gubitaka Katoličke crkve hrvatskog jezika u vrijeme pada Hrvatske pod «oslobođenje» 1945. godine. Ni onih još nekoliko stotina utamničenih ne dovode do konačnog obračuna: prema podatcima republičke Komisije za odnose s vjerskim zajednicama, nakon sloma Nezavisne Države Hrvatske i uspostave jugoslavenske totalitarne komunističke vladavine, u emigraciji su se našla 1083 katolička svećenika. Većinom su oni bili Hrvati. Razumljivo, tijekom idućih godina, broj svećenika u emigraciji postupno se smanjivao: jedni su umirali, drugi su se pod stare dane, koristeći kasnije postupno ublažavanje terora, ipak vraćali u domovinu, pa se – prema podatcima iste partijske ekspoziture – 1964. u političkoj emigraciji nalazilo još samo 79 katoličkih svećenika s područja Jugoslavije, opet većinom Hrvata.

Tek kad se taj (nepotpun) broj pribroji pobijenima i utamničenima, dobiva se jasna slika koja svojom dramatičnošću vrlo zorno svjedoči o tome, jesu li Hrvati svibanj 1945. doživjeli kao poraz ili su ga slavili kao pobjedu. Neporeciva je činjenica da su hrvatski katolici u sklopu «oslobođenja» ostali osakaćeni i za oko dvije tisuće svećenika, uglavnom solidnih intelektualaca i duhovnih prvaka koji su se još u vrijeme prve Jugoslavije listom oslobodili jugoslavenskih zabluda, pa su i u vjerskome i u nacionalnom pogledu predstavljali elitu. Takav bi udarac teško podnijeli i moćniji i brojniji narodi. A činjenica da su ga Hrvati podnijeli ne govori samo o brutalnosti okupacije, nego i o snazi i o državotvornoj svijesti toga malog naroda koji je smogao snage već u idućemu svjetskom previranju stvoriti ponovno vlastitu državu.

Većina svećenika u emigraciji nastavila je pastoralno djelovati, a neki su se angažirali i na kulturnome odnosno političkom planu. Jedan od najpoznatijih skupnih pothvata koji su poduzeli, bio je *Memorandum* koga je u ime *Saveza hrvatskih katoličkih svećenika*, sa sjedištem u Sjedinjenim Američkim Državama, predsjedniku **Dwightu Eisenhoweru** 15. lipnja 1954. predalo šesteročlano izaslanstvo. Riječ je o dokumentu koji se sastoji od os-

Priredio:

Tomislav JONJIĆ

novnog teksta i četiri priložena mu dokumenta, koja su potpisali hrvatski biskupi.

U *Memorandumu* 143 potpisana svećenika ukratko izlažu položaj, zahtjeve i prava hrvatskog naroda i Katoličke crkve u hrvatskim zemljama. Važan je on ne samo za razumijevanje političkih pogleda hrvatskoga katoličkog svećenstva u to doba, devet godina nakon završetka Drugoga svjetskog rata, nego i kao vrijedan putokaz za shvaćanje pogleda crkvenih ljudi na slom prve Jugoslavije te uspostavu i obranu NDH. Pritom treba imati na umu da su misli u kojima se brani pravo hrvatskog naroda na ostvarenje vlastite države, uobličene i predane predsjedniku velesile koja se u tom ratu – ne hrvatskom voljom – nalazila na drugoj strani, poričući Hrvatima pravo na samostalan život. U tom smislu je ilustrativno da se predsjedniku Eisenhoweru napominje kako se i u nekim – očito hrvatskim – publikacijama zbog mutnih razloga izostavljaju riječi koje je nadbiskup **Stepinac** izgovorio pred jugoslavenskim komunističkim sudom, da se hrvatski narod plebiscitarno izjasnio za hrvatsku državu, i da je ništarija svatko tko ignorira i ne poštuje takvu volju svoga naroda.

Ta, nacionalnopolitička dimenzija *Memoranduma* kao cjeline neusporedivo je važnija od pouzdanosti svake pojedine tvrdnje sadržane u njemu.

Nije, dakle, presudno važno jesu li sve tvrdnje pisaca *Memoranduma* utemeljene (neke su, naime, pogrešne, kao npr. ona da je križevački biskup **dr. Janko Šimrak** ubijen, jer nije – bar ne izravno – ubijen, nego je 1946. umro u Križevcima). Nije od odlučujuće važnosti ni to, što je tekst koji objavljujemo, sačuvan u Hrvatskome državnom arhivu u prijevodu koji je praviljen za redarstveno-obavještajne, a ne za znanstvene svrhe, pa sadržava formulacije i pogreške koje pokazuju da je prevoditelj nevičan crkvenoj terminologiji (pa, primjerice, nadbiskupa **Stepinca** naziva «metropolitomom» umjesto metropolitom, spominje «vladara» Hrvatske pravoslavne crkve, iako takva titula uopće ne

postoji, pastirska pisma grubo naziva «pastoralnima» itd.). Dodatni je problem što su neimenovanom prevoditelju duh i pravila hrvatskog jezika (kako u pogledu sintakse i stila, tako i u pogledu rječnika) poprilično strani. Tako se, primjerice, u prijevodu dokumenta umjesto posjet, osnova, fronta piše «posjeta», «osnov», «front» i sl. Kao i nerazmjerna većina zaposlenih u jugoslavenskim državnim službama, i ovdje je prevoditelj, očito, bio pripadnik *državnog naroda*, ili je svoju lojal-

Crkva u Krnjeuši: putokaze "oslobođenja" iz 1941. gledat ćemo i 1991. godine

nost državi i režimu manifestirao bar priklanjanjem *državnomu*, srpskomu jeziku.

Naravno, budući da je prijevod rađen za potrebe UDB-e, ni njegovu naručitelju nije bilo važno fragmente citiranih dokumenata donijeti prema izvorniku, pa su prevedeni izravno iz engleskog teksta, bez konzultiranja izvornika koji je UDB-i, dakako, bio dostupan. Priređujući ovaj dokument, nismo u to dirali, osim kad je bilo nužno radi razumijevanja, no i tada smo se odlučili samo na minimalne zahvate (pa je npr. «biskup Hermogeneš» ispravljen u episkop **Germogen**, «papa Agath» u papa **Agaton**, biskup «Artur Aksamovic» u **Antun Akšamović**, biskup «Lajse Budanovic» u **Lajčo Budanović** i sl.). S tim je skopčano i drugo metodološko pitanje: objavljivanja priloga *Memoranduma*. Oni su u Hrvatskoj već objavljeni dosta puta, pa njihovo donošenje u ovakvome (*udbaškom*, dakle – nestručnom i nepreciznom) prijevodu može izazvati zabunu. No, kako ti prilozi čine sastavni dio *Memoranduma*, bilo bi

neprilično posve ih izostaviti. Ostala je onda dvojba, objaviti ih u njihovu autentičnom obliku (prema izvornim verzijama objavljenima u domovini), ili u ovoj, *udbaškom prijevodu*. Odlučili smo se za potonju varijantu, smatrajući da je ona ilustrativnija. Upozoravamo pritom, da te priloge nipošto ne valja navoditi prema ovoj verziji.

Na koncu, nismo dirali ni u imena potpisnika *Memoranduma*, koja su pisana za čitatelja koji čita engleski. Hrvatskom će čitatelju biti lako razaznati pravo ime potpisnika, iako ni priređivaču nije jasno, zašto se popis potpisnika *Memoranduma* u stanovitoj mjeri razlikuje od popisa koji je *Državni sekretarijat za unutrašnje poslove – Uprava državne bezbjednosti – II. odjeljenje* (načelnik **Savo Bogdanović**) dne 30. ožujka 1955. pod br. 1320 uputio «opunomoćstvima» UDB-e u svim kotarima, koji objavljujemo kao ilustracije uz ovaj dokument i napose na koricama našeg mjesečnika. Činilo bi se logičnim da razlika potječe otuda što bi na popisu «hrvatske» UDB-e bili navedeni samo potpisnici s područja NR Hrvatske (a ne oni iz BiH i dr.), ali i u tome su popisu navedeni brojni svećenici i redovnici koji ni podrijetlom niti mjestom službovanja prije odlaska u emigraciju nisu s područja NRH. Zato tek u budućnosti treba razbiti te dvojbe.

Na koncu treba istaknuti da *Memorandum*, naravno, nije ostao nepoznanicom u hrvatskoj javnosti. Buenosaireska *Hrvatska revija* je španjolski prijevod njegov

Nadbiskup Stepinac pred jugoslavenskim komunističkim sudom: simbol položaja Hrvata i Katoličke crkve

osnovnog teksta objavila već u sv. 3/1954 iz rujna 1954. (str. 217.-226.), a i u domovinskoj se stručnoj javnosti posljednjih godina više puta spominjao (npr. u tekstovima dr. **M. Akmadže**). No, nije nam poznato da je negdje objavljen u integralnom obliku i u hrvatskom prijevodu. Zato ga ovdje donosimo u cijelosti, u prijevodu sačuvanom u fondu Komisije za odnose s vjerskim zajednicama u Hrvatskome državnom arhivu. Uza nj objavljujemo fak-

simile još nekih dokumenata koji svjedoče o zabrinutosti koju je taj događaj izazvao u jugoslavenskim službenim krugovima te o redarstvenim mjerama koje je Služba državne sigurnosti («bezbjednosti») poduzimala protiv njegovih potpisnika, njihove rodbine i prijatelja. Možda to bude poticaj za dodatna istraživanja kako sudbine tog *Memoranduma*, tako i uloge odnosno važnosti koju su za hrvatsku nacionalnu borbu imali brojni katolički svećenici u domovini i inozemstvu.

MEMORANDUM

Vladama, vodećim političarima i vjerskim vođama, novinarima i novinskim kućama

O vjerskim progonstvima i pravom položaju Hrvatske i njenog pučanstva

Koji uključuje povijesni prikaz borbe za neovisnost i nacionalnu slobodu

Podnesak sastavilo:

**HRVATSKO KATOLIČKO
SVEĆENSTVO SJEDINJENIH
AMERIČKIH DRŽAVA
I DRUGIH DIJELOVA
SLOBODNOG SVIJETA**

Razdoblje prije Versaillesa

Hrvati su se prvi puta pojavili na političkoj karti Europe početkom sedmog stoljeća naše ere, a do početka desetog stoljeća već su imali snažnu hrvatsku državu. Stoljeća stalnog ratovanja na ovom raskrižju Europe i Azije, spriječila su da se ovaj narod razvije jednako brzo i uspješno, kao susjedni, manje ratovima ugroženi narodi.

Oslanjajući se na Wilsonijanske principe samoodređenja, Hrvati su iskoristili raspad Austro-Ugarske monarhije krajem I. svjetskog rata i proglasili svoju neovisnost dva tjedna prije prekida neprijateljstva, 29. listopada 1918. Međutim, Versajskim ugovorom, kojim je stvorena umjetna "Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca", usprkos zamolbama i protestima hrvatskoga naroda, završilo je ovo kratko razdoblje neovisnosti. Svi znaci samostalnosti su nestali, a započelo vrijeme progona i ugnjetavanja.

Razdoblje strahovlade u "dvadesetima"

Od svoga postanka godine 1918., Jugoslavija nikad nije bila demokratska država. 1. prosinca 1918. odredi srpske ar-

mije i policije, zaposjeli su Hrvatsku i uveli vladavinu terora, strahovanja, batinanja hrvatskih seljaka i uhićenja njihovih vođa.

Pristojbe, koje su Hrvati morali plaćati, nisu bile samo iznimno visoke; one su ujedno značile i njihovu propast. Stanovnici Srbije na iste prihode su plaćali tri do šest puta manje nego Hrvati. Stopa oporezivanja narasla je do 1500 % od 1921. do 1928., iako je stočarsvo, tada gotovo 80 % prihoda Hrvatske, opalo gotovo 300 %.(1)

Jugoslavenska vlada namjerno je izokrenula trgovinske tokove da bi ojačala Srbiju, a oslabila nekad iznimno bogatu Hrvatsku i dovela je do ruba gospodarske stabilnosti.

Na području kulture i obrazovanja, jugoslavenska vlada provodila je istu politiku; silom raspuštajući mnoge kulturne institucije i organizacije, provodeći zapljenu njihovih sredstava. Odobrena proračunska sredstva, potrebna za financiranje obrazovnih institucija u Hrvatskoj, bila su daleko ispod onih odobrenih za Srbiju.(2)

Jugoslavenska je vlada smatrala cijelu naciju proširenom Srbijom, pa je sukladno tome projicirala administrativni aparat vladanja državom, kao da ista ima ne više od milijun stanovnika. Taj se aparat pokazao tako nedostatnim i korumpiranim, da je u kratkom vremenu prouzročio kaos u svim područjima javnog života, a Hrvatska doživjela veliku promjenu u novom sustavu punom nesposobnosti, nedjelotvornosti, izrabljivanja i podmićivanja, jer je upravo u Hrvatsku upućen najgori dio službenih vlasti u cilju proganjanja i teroriziranja hrvatskoga naroda.

Strahovlada je započela u prosincu 1918. ubojstvom hrvatskih vojnika na zagrebačkim ulicama. Srpske trupe su nastavile s batinanjem hrvatskih seljaka u zimi 1918.-1919., a vrhunac dostignut ubojstvom hrvatskog narodnog vođe Stjepana Radića i drugih hrvatskih vođa 20. lipnja 1929. u beogradskom Parlamentu.

U tom diktatorskom sustavu, sljedeći korak je lišavanje prava na slobodu govora i suspenzija prava skupštine. Ušutkavanje tiska, nametanje cenzure cijeloj naciji, ušutkalo je pozive za pomoć upućene izvan državnih granica.

Zatvori i kaznionice ubrzo su bile pune hrvatskih domoljuba, koji su se usudili ostati vjerni rasi i naciji. Zatvorenici su bili podvrgavani užasnim okrutnostima s ciljem iznuđivanja priznanja, zamišljenih kao optužbe da bi se osudili drugi domoljubi.

Progonstva intelektualaca

Hrvatski intelektualci, dana 18. veljače 1931., postali su posebna meta diktatorske beogradske vlade. Jednoga od njih, svjetski priznatog univerzitetskog profesora i znanstvenika, dr. Milana Šufflaya, ubile su usred bijelog dana na zagrebačkoj ulici, profesionalne ubojice koje je unajmila jugoslavenska vlada.

Ubojstvo dr. Šufflaya skrenulo je pozornost Europe i Amerike na Hrvatsku. U travnju iste godine, profesor Albert Einstein i njemački pjesnik Heinrich Mann, obraćajući se u Ženevi Ligi naroda, pozvali su na protest protiv nepravdi, koje je režim kralja Aleksandra nanio hrvatskom narodu u Jugoslaviji.

6. svibnja 1931. godine, Međunarodni savez političkih zatvorenika u New Yorku, poslao je sljedeće protestno pismo jugoslavenskom ministru u Washingtonu:

Nj. Ekselencija, dr. Leonid Pitamić,
Počasni ministar Jugoslavije
Ured jugoslavenske legacije, Washington, D.C.
Gospodine,

Niže potpisani američki građani žele Vas upoznati s protestom protiv politike jugoslavenske vlade usmjerene protiv hrvatske i makedonske manjine.

Nedopustiva je činjenica, da se tisuće Hrvata i Makedonaca drže u jugoslavenskim zatvorima pod nečuvenim uvjetima, zbog toga što žele nacionalnu neovisnost. Svi se naponi manjina u Jugoslaviji za dobijanjem kulturne i političke autonomije smatraju ilegalnima. Potpuno pomanjkanje svih prava, prisililo je iste da djeluju iz potaje, dovelo do terorizma ugnjetavanih, ali i policije...

Ovim želimo poduprijeti protest profesora Alberta Einsteina, Heinricha Manna i Francuskog saveza za ljudska prava protiv nekažnjenih ubojica, članova organizacije koja sebe naziva „Mlada Jugoslavija“. U ime tisuća Hrvata i Makedonaca u Sjedinjenim Američkim Državama, svečano ulažemo protest protiv nasilne represije njihovih nacionalnih pokreta.

Sa štovanjem
(Potpisano)

Roger N. Baldwin,
Arthur Garfield Hays,
E.C. Lindeman.

Progonstva - Vjera

Religijska sloboda, koju su uživali Srbi, Hrvatima je bila zanjekana. Doneseni su zakoni protiv Rimokatoličke crkve i njenog svećenstva. U svojoj knjizi "La

NARODNA REPUBLIKA HRVATSKA
DRŽAVNI SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
UPRAVA DRŽAVNE BEZBJEDNOSTI
II. Odjeljenje
Broj: 1320
Dne 30. III. 1955. g.
Z A G R E B

OPUNOMOŠTVU UPRAVE DRŽAVNE BEZBJEDNOSTI
za Kotar

Prima

Dostavljamo Vam na korištenje popis svećenika-potpisnika proučastakog memoranduma, kojeg su 15. VI. 1954. godine predali predsjedniku SAB, a u kojem se traži rušenje društvenog poretka u FNRJ. Pošto to predstavlja krivično djelo iz čl. 100, 101 i 118 KZ, Okružno javno tužništvo za grad Zagreb otvorilo je dne 17. IX. 1954. godine izvještaj protiv svih potpisnika spomenutog memoranduma pod br. KRI 2783/54. U vezi s tim istražni sudac Okružnog suda u Zagrebu izdao je naređbu br. KRI 886/54-2 od 8. X. 1954. godine, kojom traži od svih pošta u NRE i BiH da zadrže i Okružnom sudu u Zagrebu dostave sve poštanske pošiljke, koje optuženima šalju iz inostranstva u FNRJ, kao i one koje se šalju iz FNRJ u inostranstvo na ime potpisnika memoranduma. Isto tako obavijestite ne su carinarnice i filijale Narodne Banke radi jednog zadržavanja i predavanja Okružnom sudu u Zagrebu svih novčanik i ostalih pošiljaka. Potpisnici memoranduma su sljedeći:

1. Andašić Bono, USA	28. Pabijančić Nikola, USA
2. Andrić Paško, Argentina	29. Pajt Fidelis, USA
3. Andrićević Spiro, USA	30. Piriš dr. Tomislav, USA
4. Anđić Petar, Argentina	31. Pišer Petar, USA
5. Ardas Venceslav, USA	+ 32. Franković Ivan, Izrael
6. Arko Gabrijel, Argentina	33. Gabrić Ante, Indija
7. Bažarić Franjo, USA	34. Glavanić Dragutin, Kanada
8. Bambir dr. Vjeko, USA	35. Golik Stanislav, USA
9. Bekavac Basiljko, USA	36. Gršćević Ražael, USA
10. Beluhan Eugen, Španjolska	37. Grubišić Silvijs, USA
11. Benković Theodore, USA	+ 38. Hrašćanec dr. Rudolf, USA
12. Bilobrk dr. Vlado, Argentina	39. Hrčić Ivan, Argentina
13. Bojanić Inocent, USA	40. Ivandić dr. Lujo, Kanada
14. Borošak Josip, Italija	41. Ivančević Jeronim, Austrija
15. Buđrovčić Stjepan, USA	42. Japundžić Marko, Italija
16. Bulun Petar, USA	43. Jerković Blaž, USA
17. Cecelja Vilim, Austrija	44. Jurić Michael, Austrija
18. Čigjić Patrick, USA	45. Juriček John, USA
19. Čorić Dominik, Italija	46. Junković dr. Ignacije, USA
20. Čović dr. Mirko, Austrija	47. Kamber Dragutin, dr. USA
21. Čuvalo Ljubo, USA	48. Karađole Pio, Argentina
22. Diomartić dr. Felix, USA	49. Kelava dr. Metod, Argentina
23. Domlađovac Mijo, USA	50. Kirin Roman, USA
24. Dragičević Berto, USA	51. Knež Ivan, USA
25. Dragan Bogdan, Francuska	52. Knežević dr. Oton, USA
26. Drenjašević Pavao, Italija	53. Kopunović Ante, Argentina
27. Everović Hijacint, USA	54. Korčić Andrija, USA

Yugoslavie en peril?" Francuz Pezet i drugi strani promatrači, zabilježio je ovu pojavu diskriminacije. Razmjern srpskog proganjanja Hrvata, najbolje se vidi u činjenici da je barem dvjesto tisuća Hrvata bilo prisiljeno napustiti vlastitu vjeru i pristupiti Srpskoj pravoslavnoj crkvi.

Hrvati su postali građani drugog reda, a Hrvatska, srpska kolonija. Dobro poznati britanski pisac o problemima Balkana, pok. Seaton Watson, skrenuo je pozornost svijeta na ovaj problem u svojoj knjizi "Istočna Europa između dva rata".(3)

Nezavisna Država Hrvatska

U okviru gore navedenih povijesnih zbivanja, lako je razumljivo odbijanje Hrvata da brane Jugoslaviju 1941. godine. Iskoristivši raspad neprirodne i

neprijateljske vlade, u travnju 1941. godine proglasili su Nezavisnu Državu Hrvatsku.

Ovdje bismo iskoristili priliku ispraviti prijašnje netočno mišljenje da su sile Osovine osnovale Nezavisnu Državu Hrvatsku. Povijesna je činjenica da je hrvatski narod proglasio svoju neovisnost prije negoli su se Nijemci, Talijani i predstavnici ratnog režima pojavili na hrvatskome tlu. Proglašenje neovisnosti bio je spontani izraz hrvatskog naroda i nije u potpunosti povezan s kasnijim političkim razvojem i političkim previranjima.

Izjava koju je doktor Alojzije Štepinac dao na svom suđenju, podupire ovu tvrdnju: "Cijela je hrvatska nacija jednodušno izrazila želju imati hrvatsku državu, a ja bih bio prezren čovjek, da nisam

- 2 -
55. Kordić Lucijan, Švicarska	100. Raspudić Bruno, Španjolska
56. Kordić dr. Prudrag, USA	101. Raspudić Gracijan, "
57. Kovačec Mirko, Argentina	102. Ravić Kornelije, USA
58. Kovačec Marin, Argentina	103. Rogulj Viktor, USA
59. Krajačić Ilija, USA	104. Romac Rafael, Bolivija
60. Krautner Franjo, Austrija	105. Rusković Leonard, Argen.
61. Krömer Ferdinand, "	106. Sandri Ivan, Italija
62. Kučan Jerome, USA	107. Sivrić dr. Ivo, USA
63. Kukulja dr. Stjepan, Hrvatska	108. Skoko Ferdinand, USA
64. Kuparec dr. Rajmund, Chile	109. Slišković Anselm, USA
65. Lasković dr. Stjepan, USA	110. Soldo Tugomir, USA
66. Laptalo Stjepan, Argentina	111. Sozić Dobroslav, USA
67. Lasić dr. Dionizije, Italija	112. Sorčić Marijan, USA
68. Lasić dr. Miron, USA	113. Spzajc Stjepan, Kanada
69. Lončar Sebastijan, USA	114. Stefančić Blaž, Argentina
70. Majić dr. Gostimir	115. Suster Oskar, USA
71. Mandić Petar, Argentina	116. Šarić E. Ivan
72. Mandić Dominik, USA	117. Šimić Josip, USA
73. Mandurić Zvonko, USA	118. Šipić Bonifacije, Argen.
74. Margetić Vlaho, Argen.	119. Sojat dr. Nikola, USA
75. Marić dr. Branko, Španjolska	120. Stefančić Urban, Argentina
76. Matić Marija, USA	121. Tibljaš Josip, "
77. Mihojević Inocent, Chile	122. Tojčić Nikola, "
78. Mikulić Josip, USA	123. Topić Peter, USA
79. Mirković Josip, Argentina	124. Tripjat Ivan, Bolivija
80. Mišetić Ambro, USA	125. Uvođić Vinko, USA
81. Mišić Josip, USA	126. Vančić dr. Vladimir, USA
82. Nalotić Vitomir, Italija	127. Vasilj Kvirin, USA
83. Nakić Ivan, USA	128. Vasilj dr. Vendelin, USA
84. Nižić Ante, USA	129. Vidov Božidar, Italija
85. Ostojić dr. Zoran, USA	130. Vištica Serafin, USA
86. Oštrić Andrija, Argentina	131. Vizjak Josip, Indija
87. Pandžić dr. Bazilije, Italija	132. Vlahović Vladimir, USA
88. Pandžić dr. Bruno, USA	133. Vrdoljak Jure, Kanada
89. Pavlinović Luka, Argentina	134. Vukina, Ivo, Italija
90. Pedišić Lino, Argentina	135. Vukonić Vjenceslav, USA
91. Pehar Teofil, USA	136. Vuļjan Trpinar, Italija
92. Perović Bonifacije, Argentina	137. Zečević dr. Serafin, Kanada
93. Petrićak Irenoja, USA	138. Zovko Josip, Argentina
94. Plešo Karlo, USA	139. Zovko, Marko, Argentina
95. Primorac Vilim, USA	140. Zrno dr. David, USA
96. Rađe Stjepan, Argentina	141. Žagar Janko, V. Britanija
97. Redišić Franjo, Italija	142. Žanić Karlo, Kanada
98. Raguz Celestin, USA	143. Žilo Vid, USA
99. Raich Steve, USA	

Da bi se spomenuti izvidajni postupak što uspješnije provodio, potrebno je, da i Vi na Vašem terenu organizirate sve strane kontrolu poštanskih i drugih pošiljaka, koje šalju navedeni potpisnici, kao i onih koje se šalju na imena potpisnika. Napominjemo, da su potpisnici memoranduma, koji se nalaze u USA i drugim zemljama saznali za ovaj izvidajni postupak, te su počeli slati pošiljke raznim licima i crkvenim ustanovama pod drugim imenima i na drugih adresama. Svaku takvu novu adresu s kojom

razumio otkucaje srca hrvatskog čovjeka, roba prijašnje Jugoslaviji."

Mihajlović

Srpski nacionalisti i imperijalisti, pod vodstvom Draže Mihajlovića i komunistički partizani pod Titom, uglavnom Srbi, provodili su zlokobne i dobro planirane napade na novu hrvatsku državu od početka njenog postojanja godine 1941.

Mihajlović je namjeravao srušiti hrvatsku državu i ponovno uspostaviti izgublenu srpsku vladavinu nad Hrvatima u okviru jugoslavenskih granica. Na svom suđenju u Beogradu 1946. godine, posvjedočio je da mu je glavni cilj bio uništenje hrvatske države. U ovu je svrhu čak dobio oružje od Nijemaca preko generala Nedića, tada premijera srpske vlade, za vrijeme njemačke okupacije. Srpski četnici u hrvatskim provincijama surađivali

su i s Nijemcima i Talijanima protiv Hrvata i ubili tisuće hrvatskog civilnog stanovništva, uključivo djecu i starce.(4)

Partizan Tito

Pokret Titovih partizana protiv mlade hrvatske države, nije bio ništa manje okrutan i krvav. Pod krinkom osloboditeljskog pokreta maskirao je svoju pravu prirodu imajući namjeru uspostaviti komunistički diktatorski režim, čim cijelo područje Jugoslavije bude okupirano Titovim trupama.

Pod maskom imena "Narodna oslobodilačka armija" i „Narodni oslobodilački front", sticao se utisak svenarodnog osloboditeljskog pokreta raznih političkih i društvenih skupina i partija. Priključio im se vrlo mali broj Hrvata. Sam Tito je jednom prilikom izjavio da ima samo nekolicinu hrvatskih partizana, a da je značajno

što su to uglavnom Hrvati iz priobalnog područja, koje su okupirale talijanske fašističke snage.

S druge strane, Srbi su se masovno priključivali komunističkom pokretu. Nije slučajno što je za vrijeme Drugog svjetskog rata, kao i danas, časnički kadar Titove armije bio (i ostao) uglavnom srpske nacionalnosti.

Hrvate još uvijek muči pitanje, što je to potaknulo Saveznike da prihvate, a kasnije priznaju Tita kao suborca. To je priznanje, praćeno velikom pomoći, ne samo spasilo partizanski pokret od propasti, nego dovelo Tita i njegovu kliku na vlast.

Komunist Tito

Kad je Titov režim osigurao svoju poziciju, otpočeo je kampanju s ciljem likvidacije svih svojih protivnika. S osobitim bijesom se bacio na rimokatoličku crkvu, njene vođe, vjerske i svjetovne, kao i na mnoge muslimanske vođe. Do kraja proljeća 1945. godine, broj ubijenih hrvatskih rimokatoličkih svećenika, popeo se na 230.

Ova brutalna ubijanja navela su predsjednika Roosevelta da zagovara odobravanje svenarodnog glasovanja naroda Jugoslavije, koji bi se izjasnili žele li živjeti u toj državi ili ne.(5)

Sve su uključene stranke, mora se, priznati, u svemu pretjerivale, pa su tako i komunistički srpski propagandisti i hrvatski nacionalisti za sve okrivljavali hrvatski narod i vlasti u Hrvatskoj za vrijeme rata. U naporu da otkrijemo pravu istinu, podastiremo službenu izjavu Katoličkih biskupa Hrvatske s njihovog susreta u Zagrebu 24. ožujka 1945.: "Mi, nazočni hrvatski biskupi, predlažemo osnivanje skupina koje bi ispitale sve slučajeve i prikupila dokaze te ih prikazala međunarodnoj komisiji. Tako će se saznati istina i način na koji su laži postale instrument jedne ideologije ... "(6).

Tako su Hrvati za vrijeme Drugog svjetskog rata bili prisiljeni boriti se protiv grupa fašista i komunista, kako bi sačuvali ne samo samostalnost svoje države, nego i vlastitu egzistenciju; borbe su se, osim toga, odvijale na hrvatskom teritoriju, jer su Srbi zaposjeli hrvatske zemlje i natjerali Hrvate u obrambeni rat.

Teško je povjerovati da savezničke vlade nisu znale za zločine koje su počinili partizani za vrijeme rata i neposredno nakon rata. Ipak, prema našim saznanjima i iz neobjašnjivih razloga, nikad nismo čuli javnu osudu ovih zločina.

Najterorizirani narod Europe

Odgovaraju istini navodi, da razmjerno vlastitom stanovništvu, nijedna država u Europi nije bila mjestom većih rasnih progona, ubojstava, uhićenja i masovnog terorizma, od Jugoslavije. Broj stanovnika u državi je 16 milijuna, od čega Srbi broje nešto više od 6 milijuna. Ostatak stanovništva čine ukupno 5.250.000 Hrvata, 1.200.000 Slovenaca, 1.000.000 bugarskih Makedonaca i drugih manjina kao Albanaca, Mađara, Nijemaca, Crnogoraca i Roma. Srbi, iako predstavljajući samo tri osmine sveukupnog stanovništva, potpuni su vladari od začetka države. Zadržali su potpunu kontrolu nad vanjskim poslovima, gospodarstvom i vojskom, a Hrvati su od početka tretirani kao građani drugog reda.(7) Hrvatima, uglavnom rimokatolicima i dijelom muslimanima, je osim toga bila zabranjena vjerska sloboda koju su uživali srpski pravoslavci. Prepreke i zabrane guše svaki izraz hrvatskih kulturnih i nacionalnih težnji.

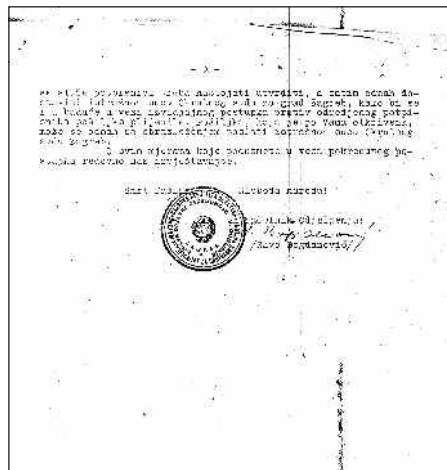
Na kraju Drugog svjetskog rata, Hrvatska je izgubila samostalnost i silom postala dijelom Jugoslavije pod komunističkom diktaturom. Budući da su Srbi imali glavnu ulogu u partizanskom pokretu, iskoristili su prednosti komunističkog diktatorskog položaja da rabe još veću silu nego su to radili u staroj Jugoslaviji. Započela je vladavina terora protiv Hrvatske i Hrvata. Rabili su uobičajena komunistička sredstva strahovlade protiv svih utjecajnih hrvatskih intelektualaca, gospodarstvenika i vođa raznih skupina, da sruše svaki otpor u Hrvata.(8)

Osam godina nakon kraja Drugog svjetskog rata, na čak dvadeset mjesta na području Jugoslavije nalaze se koncentracijski logori za tisuće neprijatelja komunizma.

Progoni vjerskih vođa

Vođa hrvatskih katolika i metropolit hrvatski, nadbiskup (sada kardinal) Alojzije Stepinac, osuđen je na 16 godina zatvora, jer se odbio pokoriti komunističkoj tiraniji, a umjesto toga progovorio u obranu proganjanih župljana. Oslobođen je služenja zatvorske kazne u prosincu 1951. pod utjecajem svjetskog mnijenja i Titove želje da osigura gospodarsku pomoć sa zapada.

Izgnanstvo kardinala Stepinca u rodno selo, zatvorska kazna biskupa mostarskog, doktora Petra Čule, kao i više od 200 hrvatskih katoličkih svećenika i vjernika i velikog broja muslimanskog svećenstva, svjedoči o nepromijenjenom komunističkom stavu prema nesrpskim

crkvenim sljedbenicima. Za vrijeme komunističke okupacije Hrvatske, ubijeni su episkop Germogen, vladar Hrvatske pravoslavne crkve, Ismet Muftić, muslimanski vođa u Zagrebu i biskup doktor Philip Popp iz Evangelističko-luteranske crkve u Hrvatskoj. Dva druga rimokatolička biskupa, doktor Josip Carević i doktor Janko Šimrak ubijena su, a Josip Garić, biskup banjalučki, umro je u izgnanstvu u Gracu u Austriji, a nadbiskup sarajevski, doktor Ivan Šarić još živi u izgnanstvu.

Uhićenja rimokatoličkih svećenika se nastavlja, svećenstvo se vrijeđa i ismijava u javnosti,(9) svi ženski vjerski samostani prisvojeni su, imovina konfiscirana, sprječavan rimokatolički tisak, a imovina nacionalizirana. U stvari, sve nekomunističke publikacije, doživjele su sudbinu sličnu sudbini rimokatoličkih izdanja.

Pokolj u svibnju 1945.

Danas se ljudi prisjećaju užasa u Katin-skoj šumi. Mi bismo željeli skrenuti pozornost na čudovišne zločine nad 150.000 nenaoružanih hrvatskih vojnika i civila u Bleiburgu u Austriji i u Mariboru i Celju u Sloveniji.

U prvim danima svibnja 1945., glavni grad Hrvatske, Zagreb, evakuiran je, a 500.000 vojske i civila pohrlilo prema austrijskoj granici ususret britanskoj i američkoj vojsci. Putovali su pješke, ili na drugi prikladan način kako bi izbjegli partizansku potjeru. Na žalost, britanski vojnici su spriječili da veliki broj njih uđe u Austriju, pa su ovi upali u ruke Titovih četa i bili pobijeni.(10)

Oni koji su uspjeli prebjeći u susjedne zemlje, proganjeni su i izručivani komunističkim vlastima u Jugoslaviji. Neke i danas, osam godina nakon rata, traži komunistička jugoslavenska vlada, koja nastoji uništiti svoje neistomišljenike čak i izvan okvira svojih granica.

Stalno "bure baruta"

Od postanka prve Jugoslavije, stanovnici balkanskih zemalja stalno su se pribojavali rata, a progonio ih je gubitak neovisnosti. Dobro pamtim da je iskru Prvog svjetskog rata zapalio mladi srpski fanatik ubivši austrijskog vojvodu Ferdinanda u Sarajevu 1914. godine.

U ovom dijelu Europe ne može biti zajamčen mir, dokle Srbi imaju hegemoniju nad drugim narodima u Jugoslaviji, jer oni žele slobodu i neovisnost vlastitih država. Hrvati nikada nisu željeli biti dijelom Jugoslavije, a ipak im je ova umjetna država nametnuta; i to ne jednom, već dva puta u roku od trideset godina. Čak i sada, nakon niza godina noćne more, Hrvati žele miroljubivo razdvajanje od Srba, a povijest je pokazala da Hrvati i Srbi, iako stoljećima susjedi, nikad nisu ratovali jedni protiv drugih niti bili u neprijateljstvu, dok nisu bili prisiljeni živjeti zajedno u istoj umjetnoj državi.

Kardinal Stepinac je na komunističkom suđenju u listopadu 1946. godine svečano izjavio: "Hrvatski narod je postao robljem u bivšoj Jugoslaviji... Sve što sam rekao o pravima hrvatskog naroda na slobodu i neovisnost, u potpunosti odgovara osnovnim postavkama koje su dogovorili Saveznici na Jalti i u Atlantskoj povelji. Sve rečeno o pravima hrvatskog naroda na nacionalnu slobodu i neovisnost u potpunosti je u skladu s moralnim zakonom, i nitko ne može Hrvatima spočitavati tu želju... Ako mislite da je hrvatski narod zadovoljan trenutnim stanjem, pozivam vas da im još jednom date mogućnost da slobodno iskažu svoju volju."

Hrvati žele neovisnu državu

Povijesna borba hrvatskog naroda za neovisnost pokazuje njegovu čvrstu volju za uspostavom demokratske i suverene države, Hrvatske, koja će jamčiti slobodu vjeroispovijesti i kulturni razvoj. Stoga mi, svećenstvo, smatramo našom svetom dužnošću ukazati svijetu na činjenicu da: *hrvatski narod ne želi biti dijelom nekakve jugoslavenske države u bilo kojem obliku.*

Ovo pravo hrvatskoga naroda na nacionalnu suverenost ne predstavlja međunarodni problem, već potvrđuje dugo zanemarivan, ali neosporan zahtjev ovoga zapostavljenog i izmučenog naroda za punu nacionalnu neovisnost.

Most Rev. Ivan E. Šarić, Archbishop of Sarajevo

Rt. Rev. Msgr. John Juricek, U.S.A.

Rt. Rev. Msgr. M. Domladovac, U.S.A.

Very Rev. Dr. Dominik Mandic, U.S.A.
 Very Rev. Venceslav Ardas, U.S.A.
 Very Rev. Stjepan Rade, Argentina
 Very Rev. Dobroslav Soric, U.S.A.
 Very Rev. Msgr. Dr. Tomislav Firis, U.S.A.
 Rev. Bono Andacic, U.S.A.
 Rev. Pasko Andric, Argentina
 Rev. Spiro Andrijanic, U.S.A.
 Rev. Petar Antic, Argentina
 Rev. Gabriel Arko, Argentina
 Rev. Franjo Bahoric, U.S.A.
 Rev. Dr. Vjeko Bambir, U.S.A.
 Rev. Bosiljko Bekavac, U.S.A.
 Rev. Eugen Beluhan, Spain
 Rev. Theodore Benkovic, U.S.A.
 Rev. Dr. Vlado Bilobrk, Argentina
 Rev. Innocent Bojanic, U.S.A.
 Rev. Josip Borosak, Italy
 Rev. Stjepan Budrovic, U.S.A.
 Rev. Petar Bulum, U.S.A.
 Rev. Vilim Cecelja, Austria
 Rev. Patrick Cigic, U.S.A.
 Rev. Ljubo Cuvalo, U.S.A.
 Rev. Dominik Coric, Italy
 Rev. Dr. Mirko Covic, Austria
 Rev. Dr. Felix Diomartic, U.S.A.
 Rev. Berto Dragicevic, U.S.A.
 Rev. Bogdan Dragan, France
 Rev. Pavao Drenjancevic, Italy
 Rev. Dr. Hijacint Eterovic, U.S.A.
 Rev. Nikola Fabijanic, U.S.A.
 Rev. Fidelis Fajt, U.S.A.
 Rev. Petar Fiser, U.S.A.
 Very Rev. Sebastian Loncar, U.S.A.
 Rev. Dr. CAstimir Majic, U.S.A.
 Rev. Petar Mandac, Argentina
 Rev. Vlaho Margaretic, Argentina
 Rev. Dr. Branko Maric, Spain
 Rev. Marije Matic, U.S.A.
 Rev. Innocent Mihojevic, Chile
 Rev. Josip Mikulic, U.S.A.
 Rev. Josip Murkovic, Argentina
 Rev. Ambro Misetic, U.S.A.
 Rev. Josip Mistic, U.S.A.
 Rev. Vitomir Naletilic, Italy
 Rev. Ivan Nikolic, U.S.A.
 Rev. Ante Nizic, U.S.A.
 Rev. Zoran Dr. Ostojic, U.S.A.
 Rev. Andrija Ostric, Argentina
 Rev. Dr. Bazilije Pandzic, Italy
 Rev. Dr. Kruno Pandzic, U.S.A.
 Rev. Luka Pavlinovic, Argentina
 Rev. Lino Pedisic, Argentina
 Rev. Teofil Pehar, U.S.A.
 Rev. Dr. Bonifacije Perovic, Argentina
 Rev. Irenej Petricak, U.S.A.
 Rev. Karlo Plese, U.S.A.
 Rev. Vilim Primorac, U.S.A.
 Rev. Franjo Radisic, Italy
 Rev. Celestin Raguz, U.S.A.
 Rev. Steve Raich, U.S.A.
 Rev. Bruno Raspudic, Spain

Rev. Dr. Gracijan Raspudic, Spain
 Rev. Kornelije Ravlic, U.S.A.
 Very Rev. Viktor Rogulj, U.S.A.
 Rev. Rafael Romac, Bolivia
 Rev. Leonard Ruskovic, Argentina
 Rev. Ivan Frankovic, Israel
 Rev. Ante Gabric, India
 Rev. Dragutin Glavanic, Canada
 Rev. Stanislav Golik, U.S.A.
 Rev. Rafael Grskovic, U.S.A.

Španjolski prijevod Memoranduma objavljen je u Hrvatskoj reviji

Rev. Silvije Grubisic, U.S.A.
 Rev. Dr. Rudolph Hrascanec, U.S.A.
 Rev. Ivan Hrstic, Argentina
 Rev. Dr. Lujo Ivandic, Canada
 Rev. Jeronim Ivankovic, Austria
 Rev. Marko Japundzic, Italy
 Very Rev. Blaz Jerkovic, U.S.A.
 Rev. Michael Juric, Austria
 Rev. Dr. Ignacije Jurkovic, U.S.A.
 Rev. Dr. Dragutin Kamber, U.S.A.
 Rev. Pio Karadzole, Argentina
 Rev. Dr. Metod Kelava, Argentina
 Rev. Roman Kirin, U.S.A.
 Rev. Ivan Knego, U.S.A.
 Rev. Dr. Oton Knezovic, U.S.A.
 Rev. Ante Kopunovic, Argentina
 Rev. Andrija Kordic, U.S.A.
 Rev. Lucijan Kordic, Switzerland
 Rev. Dr. Predrag Kordic, U.S.A.
 Rev. Mirko Kovacec, Argentina
 Rev. Marin Kovacev, Argentina
 Rev. Ilija Krajacic, U.S.A.
 Rev. Franjo Krautzer, Austria
 Rev. Ferdinand Kremar, Austria
 Rev. Jerome Kucan, U.S.A.
 Rev. Dr. Stjepan Kukolja, Germany
 Rev. Dr. Rajmund Kupareo, Chile

Rev. Dr. Stjepan Lackovic, U.S.A.
 Rev. Stjepan Laptalo, Argentina
 Rev. Dr. Dionizije Lasic, Italy
 Rev. Dr. Miron Lasic, U.S.A.
 Rev. Ivan Sandri, Italy
 Rev. Josip Simic, U.S.A.
 Rev. Bonifacije Stipic, Argentina
 Rev. Ferdinand Skoko, U.S.A.
 Rev. Anselm Sliskovic, U.S.A.
 Rev. Dr. Nikola. Sojat, U.S.A.
 Rev. Tugomir Soldo, U.S.A.
 Rev. Marijan Soric, U.S.A.
 Rev. Stjepan Sprajc, Canada
 Rev. Blaz Stefanic, Argentina
 Rev. Urban Stefanic, Argentina
 Rev. Oskar Suster, U.S.A.
 Rev. Josip Tibiljas, Argentina
 Rev. Nikola Tojcic, Argentina
 Rev. Peter Topic, U.S.A.
 Rev. Ivan Triplat, Bolivia
 Rev. Vinko Uvodic, U.S.A.
 Rev. Dr. Vladimir Vancik, U.S.A.
 Rev. Dr. Kvirin Vasilj, U.S.A.
 Very Rev. Dr. Vendelin Vasilj, U.S.A.
 Rev. Bozidar Vidov, Italy
 Rev. Serafin Vistica, U.S.A.
 Rev. Josip Vizjak, India
 Rev. Vladimir Vlahovic, U.S.A.
 Rev. Jure Vrdoljak, Canada
 Rev. Ivo Vukina, Italy
 Rev. Vjenceslav Vukonic, U.S.A.
 Rev. Trpimir Vuljan, Italy
 Rev. Janko Zagar, Great Britain
 Rev. Karlo Zanic, Canada
 Rev. Dr. Serafin Zecevic, Canada
 Rev. Vid Zic, U.S.A.
 Rev. Josip Zovko, Argentina
 Rev. Marko Zovko, Argentina
 Very Rev. Dr. David Zrno, U.S.A.

NAPOMENE:

1. Dodatne informacije potražiti: Rudolf Bičanić, Ekonomska podloga hrvatskog pitanja, Zagreb, 1936.
2. Cf. Biskup Srebrenić: Pregled izvješća o nepravdama nanesenih katolicima u Jugoslaviji, 1933.
3. "Uistinu postoji još jedan prigovor na kojeg ne smijemo zaboraviti. To je opasna podložnost katoličkih Hrvata i Slovenaca prema pravoslavnoj moći Srbije. Nesposobni političari, koji su nametnuli vlastiti zbrkan um i nepoznavanje povijesti kršćanstva nakon velikog rata, privezali su, ne federalno, već apsolutno, značajan dio katoličke kulture za dinastiju i vladu u Beogradu. Veliki dio katolika umjetno je odsječen i povezan s rubnim dijelom područja na kojemu žive pravoslavci. Tako je politički, novo kraljevstvo nazvano Jugo-Slavija, dodatno dobilo na svoj pravoslavni dio, još jedan; a taj novi je dio

katolički po kulturi, a zapadnjački po pismu i svim dijelovima života. Već smo imali priliku vidjeti užasavajuće posljedice toga pripojenja." (Hilaire Belloc, Preživljavanje i novi dolasci, New York, 1929., poglavlje II, „Dvije kulture", str. 24-25).

4. Između ostalog, srpski pisac doktor Mirko Kostić: "Je li 27. marta 1941. plaćen?"

5. U svom članku "Sedam odluka koje je odredilo povijest", bivši zamjenik državnog tajnika Wells piše: "On (Roosevelt) bio je čak i više nego Woodrow Wilson naklonjen ideji da su plebisciti univerzalno sredstvo. Otrprike u to vrijeme, razgovarajući sa mnom više od sata jedne večeri, zagovarao je uporabu ovog načina kako bi jednom za svagda riješio trenja između Srba, Hrvata i Slovenaca, koja su zatamnili povijest Jugoslavije kao nezavisne države ... " Vanjski poslovi, siječanj 1951., str. 191.

6. Vidi Dodatak 2.

7. Citat Dodatak 2.

8. Citat A. Ciliga: La Yugoslavie sous la menace interieure et exterieure, Paris, prosinac 1951. str. 57., ff.

9. Citat Dodatak 4.

10. Citat: Zapis iz kongresa s 83. kongresa (USA), v. 99, br. 66, A2076.

DODATAK

I.

ZAJEDNIČKA PASTORALNA PISMA HRVATSKIH BISKUPA OBZNAJENA 24. OŽUJKA 1945.

Dragi vjernici,

U prošlim vremenima, mi hrvatski biskupi ukazivali smo Vama, našem duhovnom stadi, na sve važne trenutke u životu. U ovo užasavajuće ratno vrijeme, nemamo načina za uspostaviti vezu s našim stadi, jer nam nije omogućeno da na svim mjestima i u svakoj župi ublažimo rane što uništavaju vjernike u diocezama širom Hrvatske. Vaša je tuga, kao i tuga cijelog hrvatskog naroda, uvećana ovih dana tjeskobom i strahom za sudbinu naše zemlje, preplavljene lažima i klevetama. Stoga mi, hrvatski biskupi, i ova Biskupska konferencija, smatramo našom svetom dužnošću, progovoriti i obratiti vam se, dragi vjernici, kako bi izbrisali i porazili laži i klevete koje se upliću u najsvetija

prava i bitak naše Katoličke crkve i hrvatskog naroda.

Duboko razmišljajući o današnjim i budućim događajima, prije svega pozivamo vjernike na jedinstvo i da zajedno s nama ispovijedaju pravu vjeru u Boga, stvoritelja i zakonodavca, koji je cilj ljudskoga života; da mislimo na besmrtnost duše i neospornu vrijednost moralnog dostojanstva čovjeka, o kojima se danas rijetko govori. Zajedno sa sljedbenicima Sv. Petra apostola, protestiramo i otvoreno izražavamo našu neizmjernu lojalnost Svetoj stolici (kako su to učinili naši prethodnici u vrijeme pape Sv. Agatona i Ivana VIII); ne obazirući se na lažne optužbe neprijatelja Crkve, te unatoč progonima i mogućoj sličnoj sudbini.

Uzevši u obzir koje je sve patnje prošao hrvatski narod u 20.-om stoljeću (a u zadnjih nekoliko godina usporedive s tugom i bolom Joba), preklinjemo sve povrijeđene i izmučene, da ne očajavaju i da ne dozvole da ih se odvuče od Katoličke crkve i milosti Boga i čovjeka, čak i pod cijenu prolića vlastite krvi.

Nas, katoličke biskupe, svećenike i istaknute laike, optužili su lažni svjedoci za proliće krvi u ovoj, našoj Hrvatskoj. Postoji svjedok, Bog, koji zna i vidi, koja smo mi, katolički biskupi, kršćanska milosrđa napravili u posljednjih dvadesetak godi-

Nakon pokolja širokobrijeških fratara, partizani su tijela bacili u jamsko sklonište, polili ih benzinom i zapalili

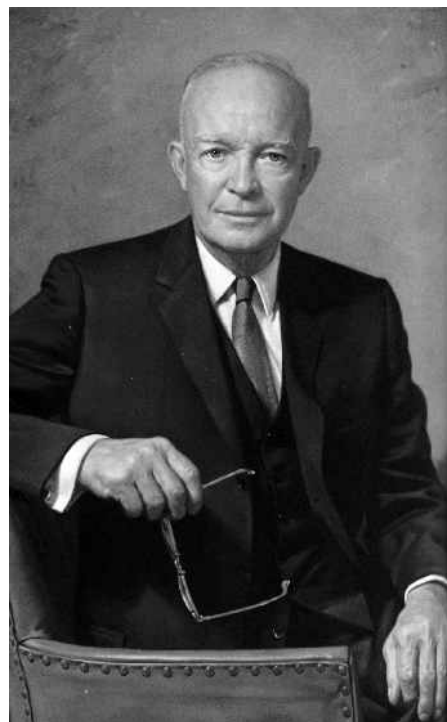
na, kako bi sačuvali mir u hrvatskom narodu. Toga je svjestan i cijeli svijet. U hrvatskoj svijesti je ključna riječ ljubav prema miru, a tu su ljubav, usprkos najvećim preprekama, osobito od 1918. na ovamo, ispovijedali i njegovali i duhovni i svjetovni vođe hrvatskoga naroda.

Optužbe za loš rad, umjesto nama, ostaju na onima, koji su slali u smrt hrvatske vođe, koji su otimali od bespomoćnog hrvatskog naroda, koji su okrenuli naš narod od ceste mira, te ih uznemirili i učinili nezadovoljnima svojim sudbinama.

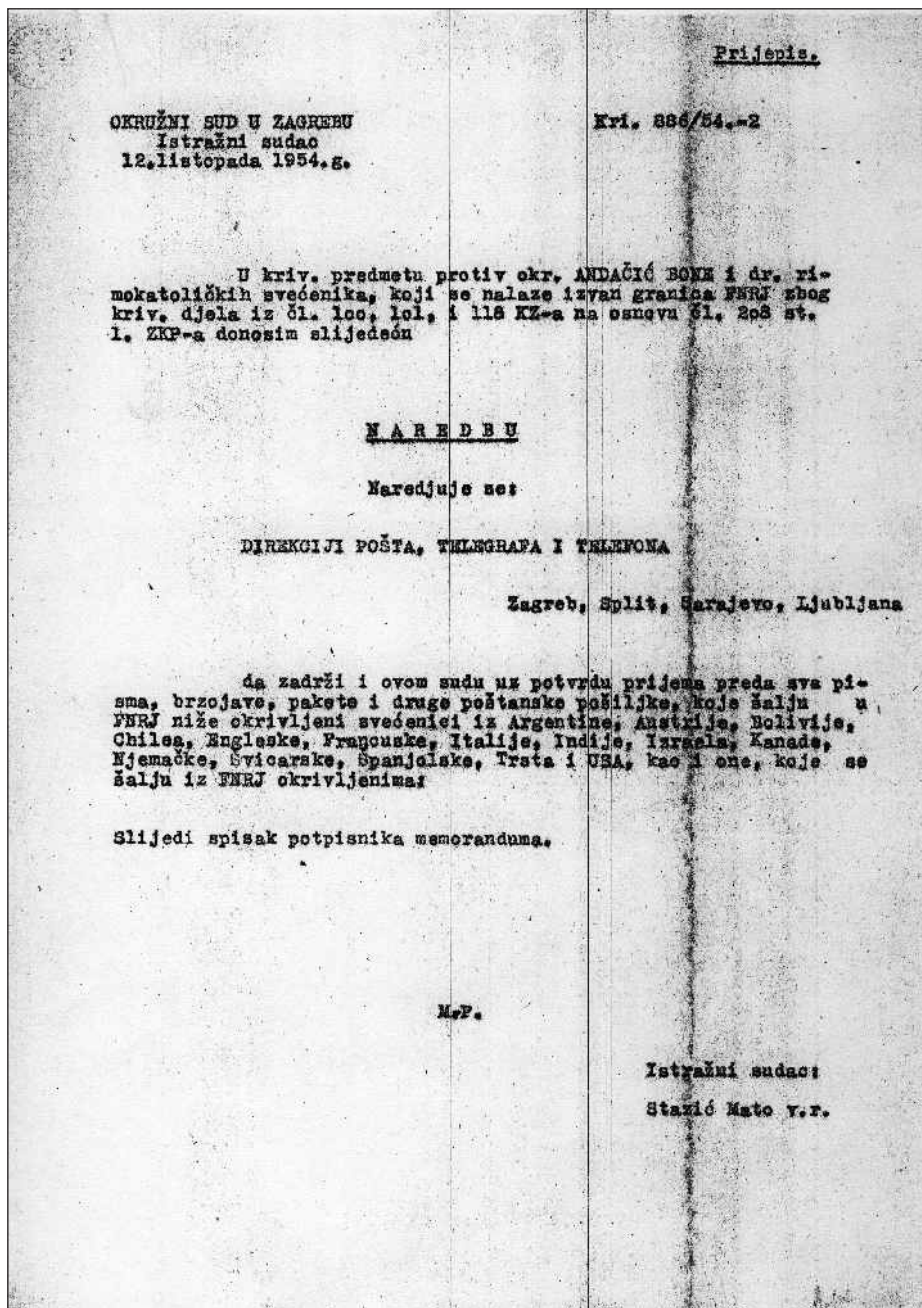
Prolivena je nevinna hrvatska krv u dva svjetska požara, u mnogim gradovima i hrvatskim selima, pa čak i u Beogradskom parlamentu. Iako je u Beogradu potpisan konkordat, tj. svečani pakt između Sv. apostolske stolice i bivše kraljevine Jugoslavije, ipak se dogodilo da su prava hrvatskih katolika ovisila o hirovima vlade. Šutke prelazimo preko sramno pogazanih obećanja datih našim hrvatskim vođama, što nije ostalo skriveno onima koji prate svjetska zbivanja.

Kad je rat poharao našu zemlju, Hrvati su ostali nepomični; jer dok su drugi imali oružje i građanske slobode, oni nisu. Omraženi je neprijatelj započeo vladavinu terora, čija je jedina svrha bila istrebljenje Hrvata kao naroda. Slijedom toga, a žalosno za reći, neki su Hrvati vraćali ubojstva ubojstvima. Hrvatski biskupi osuđuju i preziru ovakove mjere osvete, iako se to za njih nije pokazalo ugodnim.

Biskupi su zajednički, isto kao i na skupu '41., podigli glas u znak protesta protiv onih koji su prešli granice same obrane i protiv svih nasilnika, neovisno o tome kojoj strani, rasi ili vjeri pripadaju, a podržali pomoć nevinima. Svim raspoloživim sredstvima, oduvijek smo nastojali utjecati na one na vlasti, da pomognu odagnati jad i bijedu u koju je naša zemlja, ne našom krivicom, zapala. Oštro smo osudili svako mišljenje ili doktrinu, bila ona

Američki predsjednik Dwight Eisenhower

desna ili ljevičarska i svakoga koji je sebi dao za pravo ne poštovati božanski nauk ili lišiti druge njihovih ljudskih prava, jer su možebitno bili druge rase, vrste ili svjetonazora.

I danas tražimo jednakost zakona za sve, pozivamo svakoga čovjeka, stranku i ljude da ne čine zlo ili zloporabu (I Petar 3.9). Ovakav smo savjet uputili pojedincima i političkim strankama, koji su pod plaštem ishitrene pravde, naveli obespravljene ljude na ubojstvo kao da su ratni zločinci; osobito svećenstvo i inteligenciju, i lišili ih ne samo života, već i njihovog poštenog imena.

Svi zločinci, neovisno o političkoj sklonosti, moraju se izvesti pred lice pravde i kazniti za svoje zločine. Svi koji iskreno ljube pravdu znaju da oni, koje potiče

mržnja, ne mogu dobro rasuđivati i potpuno osuditi krivnju. Ukoliko je neki svećenik, iako je to vrlo rijetko, povrijedio drugima njihova prava, mi nismo oklijevali istome odrediti eklezijastičku kaznu - ili ga čak protjerati iz vjerskog okruženja.

Ali sada, iz dubine naših duša upućujemo protest, pred Bogom i ljudskom rasom, protiv sustavnog ubijanja i proganjanja nevinih hrvatskih svećenika i vjernika katolika, mnogi od kojih su vodili svetački život, a kojima su ozloglašeni suludi neprijatelji Katoličke crkve dijaboličkim lažima donijeli smrt.

Neprijatelji Katoličke crkve, sljedbenici materijalističkog komunizma, koji jednodušno odbija cijeli hrvatski narod (onaj koji bi se usudio kazati suprotno bio bi la-

žac), su vatrom i mačem istrijebili svećenstvo i najistaknutije vjernike u našoj Hrvatskoj.

Sudeći po njihovoj neobuzdanosti, prilično je jasno zašto optužuju biskupe, svećenike i vjernike, te ih poistovjećuju s ratnim zločincima; zašto im žele nametnuti potpuno izmišljene zločine. U civiliziranom svijetu, ipak, nitko neće povjerovati ovim izmišljenim i proizvoljnim optužbama, ili povjerovati da biskupi, svećenici ili vjernici, muškarci i žene, poznati u svijetu, kao i tisuće hrvatskih vjernika jesu ratni zločinci, da zaslužuju najstrožu kaznu; ili da su počinitelji masovnih pokolja. Krv junaka svetaca vječno će progoniti one koji se služe ubojstvima, kao sredstvom vladanja.

Katolički biskupi u Hrvatskoj spremni su dati istražiti svaki i pojedinačni slučaj predstavnicima drugih naroda ili međunarodnoj komisiji. Tada će se dokazati da su lažne optužbe za ratne zločine, a iste sredstvo istrebljenja onih koji se protive i ne žele biti dio komunizma.

Skup hrvatskih katoličkih biskupa stoga preporučuje osnivanje komisije za ispitivanje slučajeva i prikupljanje dokaza, koji će biti kasnije podastrijeti međunarodnoj komisiji. Tada će se saznati istina; i kako su laži postale sredstvo jedne ideologije, čiji sljedbenici žele pokoriti cijeli svijet, iako su brojčano u manjini, a u Hrvatskoj brojčano blizu nuli.

Kod duhovnih pitanja priznajemo vrhovnu pravdu Crkve, a u svjetovnim pitanjima - Države; jednako kako moramo voditi računa o crkvenoj administraciji i civilnim vlastima koji izvršavaju svoje obveze. Crkva je potaknula i nadahnula svećenstvo i hrvatski narod voljom da daje Bogu ono što je njegovo, a vlastitij državi, ono što njoj pripada. Povijest svjedoči o tomu da hrvatski narod u tisuću godina nikada nije zanijekao svoju nacionalnost.

Jednako tako želi cijelim srcem, slobodu svim drugim narodima na zemlji. U Drugom svjetskom ratu, hrvatski je narod prepoznao tu želju i pravo uspostavom vlastite neovisne države; a prepoznavajući želje vlastitog naroda, hrvatski biskupi su je podržali, jer je to pravično. Nitko, stoga, nema pravo optuživati građane hrvatske države ili njene biskupe, što su podržali čvrstu odluku hrvatskoga naroda, na što imaju pravo i po božjem i po ljudskom zakonu.

Hrvatski biskupi, u potpunosti se slažu da se u državi Hrvatskoj zakoni moraju poštovati, jer je pravda osnova vladavine,

ali pravda za sve, neovisno o rasi, vrsti, vjeri i svjetonazoru.

Dragi vjernici,

Predstoji nam Sveti tjedan, koji je spomen na ljubav gospodina našega Isusa Krista. Slično njemu, ljudska rasa prolazi kroz vlastiti tjedan ljubavi. Kakvi god bili naši osjećaji, učenici smo Kristovi, učenici Mesije Božjeg, koji predstavlja vječnu istinu i ljubav. Onima čije su ga laži pribile na križ, odgovorio je: "Oče, oprostimo im, jer ne znaju što čine" (Luka 23,24). Potpuno smo svjesni da tisuće i tisuće naših sunarodnjaka pati. Stoga vama, tisućama ranjenih duša, kažemo: "Ako itko želi biti Kristov sljedbenik, mora ga voditi Njegov duh, koji će naložiti ljudskoj duši da počuje riječi razapetog Krista: "Oče, oprostimo im..."

Na kraju vas mi, vaši dušobrižnici, savjetujemo da poštujete božje zakone, da se pouzdate u milost i providnost Boga, tvorca svijeta, da sačuvate vjeru u Svetu crkvu dok Bog ne prekine ovu potresnu nesreću, dok Bog našem narodu, koji je iskusio užasne zločine, kao i cijelome čovječanstvu, ne podari sveti mir.

Neka vas blagoslovi svemogući Bog, Otac i Sin i Duh sveti.

Dr. Alojzije Stepinac, metropolit i predsjednik Biskupskog vijeća

*Dr. Ivan Šarić, nadbiskup sarajevski
Josip Garić, O.F.M., biskup banjalučki*

Dr. Anto Aksamović, biskup i apostolski nuncij đakovački

Dr. Ivan Šimrak, biskup hrvatskih grko-katolika

Sastavljeno u Zagrebu, 24. ožujka, ljeta Gospodnjega 1945.

II.

ZAJEDNIČKO PASTORALNO PISMO BISKUPA F.N.R.J. NAPISANO 20. RUJNA 1945.

Dragi naši vjernici u Kristu, mi, katolički biskupi, na plenarnom skupu u Zagrebu, držimo našom pastoralnom dužnošću, da u povodu ove konferencije i vas, naše ljubljeno stado, upoznamo s našim razmišljanjima.

Nakon dugih godina kušnje, rat je konačno završio, rat koji je ostavio sjećanja

krvavija nego ikad do sada. Njegov razjareni bič nije pošteđio ni našu zemlju. Užasi rata često su nas pohodili, a iza sebe ostavljali pustoš i očaj. Pojedini dijelovi naše zemlje su doslovce poharani, a brojne obitelji razorene na očaj i tugu roditelja i cvileći plač djece koja su ostala bez roditelja. Duž cijele zemlje svatko žali za nekim voljenim preminulim članom obitelji. Svatko je upoznao oskudicu, glad i bolest, koja neminovno prati rat. U stvari, nas je rat dvostruko izbičevao. Na našu veliku tugu, taj je bratoubilački rat imao za posljednicu krvavi užas i mržnju. Neprijateljska okupacija i unutarnja neslaganja donijela su patnje, koje je rijetko koja zemlja proživjela. Prekid rata nas je naveo da zahvalimo Bogu na Njegovoj milosti, što nas je spasio daljnjih stradanja rata i bratoubojstva.

Kraj rata donio je svima velike promjene u svakom pogledu. Pred očima je nestajalo ono što je nekad smatrano osnovom svakodnevnog života. Država ima novo ime. Demokratska Federativna Jugoslavija, iz temelja promijenjena, s novim zakonodavnim uređenjem i programom, udišući novi revolucionarni duh bez imalo poštovanja prema prošlosti. Katoličkoj crkvi ne priliči propisivati svojim vjernicima kako će rješavati vlastite političke, nacionalne i gospodarske probleme, uz pretpostavku da su ta rješenja u skladu s opće obvezujućim moralnim načelima. U čistim političkim pitanjima, Crkva se pridružuje dictumu svoga Utemeljitelja: "Podaj, stoga, Cezaru ono što je njegovo, a Bogu, ono što je božje" (Matej 22,21). U tom duhu, Crkva želi prigrliti ljude svih zemalja s podjednakom ljubavlju, jer u svakome i svim ljudima Crkva pronalazi brata u Kristu otkupljenog Njegovom krvlju. Prvenstvena joj je zadaća duhovno dobro njenih sljedbenika, stoga; neovisno o obliku vlade i gospodarskom sustavu koje pojedini narodi odaberu, Crkvu zanima kako zaštititi duhovne vrijednosti.

Upravo briga za vječnost vaših duša, ljubljeno stado, nadahnjuje nas u ovome trenutku, uputiti vam naše prvo pastoralno pismo u demokratskoj Jugoslaviji. Duboko svjesni velike odgovornosti koju imamo pred Bogom za dobrobit vaših duša, težimo pronaći brzo rješenje poratnih problema, koji muče sve narode, pa

Macelj - prostrijeljene lubanje svećenika

tako i naš. U tome duhu vam, dragi vjernici, upućujemo ovo pastoralno pismo.

Prije isteka neprijateljstva, vlada u Beogradu svečano je obećala poštovati slobodu vjeroispovijesti, svjetonazora i privatnog vlasništva. To je uvjetno prihvatila Hrvatska federativna vlada, uz navodno, nezadovoljan stav Katoličke crkve. Već je prvih dana postojanja, nakon susreta s dužnosnicima koje smo upoznali s mnogim problemima, potrebama i stavovima Katoličke crkve; nova vlada zbog novonastalog duha, pokazala neprijateljski stav, te smo naišli na neodobranje stečenih prava i neslaganje sa stavovima Crkve; pa samim time i posljednično veliki duhovni gubitak i za vas. Dragi vjernici, onima na vlasti istaknuli smo potrebu rješavanja pitanja koja se odnose na Crkvu i Državu, u ozračju zajedničkog razumijevanja, te smo od najviših državnih dužnosnika dobili uvjerenja, koja su išla u tom pravcu. Posljednju riječ u pitanjima zajedničkim Crkvi i Državi, što se Crkve tiče, imat će Sveta Stolica, koja će biti sudac u pitanjima vjere i vjerskog života njenih vjernika. S vremena na vrijeme bismo izvješćivali vladu o mišljenju Crkve o svakom slučaju od možebitnog interesa za nas, uvijek imajući na umu zajedničko dobro.

U međuvremenu su se izrodile okolnosti koje su utjecale na gubitak dobre volje i prestanak naših napora. Tako smo se uvjerili u opasnost u kojoj se našla Katolička crkva i duhovne vrjednote milijuna vjernika, pa smatramo našom dužnošću razotkriti sve nedaće i promjene koje su zatrovale i s kojima se suočila Katolička crkva. Svi zajedno činimo jedno duhovno biće, mistično tijelo Kristovo. "Iako nas je mnogo, jedno smo tijelo u Kristu, a svaki je dio onoga drugoga" (Rom. 12,5). Nama je ovih dana upućen vapaj apostola naroda, Sv. Pavla: "Ispovijedajući istinu u milosrđu, možemo srasti s njim koji je glava, čak Krist: Od kojega je tijelo jedinstvo i

zajedno sraslo, a svaki se dio nadopunjuje točno na mjeru s drugim, čineći ga još većim, dok se ne pretvori u milosrđe". (Eph. 4, 15-16).

Dragi vjernici, užasnula nas je i rastuzila okrutna sudbina mnogih svećenika, vaših dušebrižnika. Ugašeni su mnogi svećenički životi, ne samo zbog rata, već uglavnom zbog sadašnjih civilnih i vojnih vlasti. Prema našim saznanjima broj žrtava među svećenstvom jest kako slijedi: 243 mrtva, 169 uzatvorima i koncentracijskim logorima, 89 nestala; sveukupno 501. Tome broju se dodaje i smrt 19 studenata teologije, 3 brata laika i 4 časne sestre. Povijest Balkana već mnogo stoljeća nije zabilježila takav pokolj onih koje je Bog odabrao. Ali ono što nas ponajviše užasava jest da njima, kao ni stotinama tisuća drugih katoličkih vjernika, nije data mogućnost primanja sv. sakramenata u posljednjim trenucima - što dozvoljavaju svi civilizirani narodi i to čak i najokornijim kriminalcima. Na sudu se vrlo brzo i kratko izriče smrtna kazna. Optuženici često ne znaju za koji su zločin optuženi sve do početka suđenja, a često im je uskraćena i mogućnost da se brane, da ih zastupa pravni savjetnik, da dovode svjedoke, na čemu se temelje i ustraju svi sudovi.

Nepristrano i iskreno mišljenje suda smatralo bi izricanje smrtno kazne onima koje je Bog pomazao, potpunim pomanjkanjem pravde. Tko može kazati ili dokazati da su toliki svećenici osuđeni na smrt, uistinu bili kriminalci? I da zaslužuju smrtnu kaznu? Jesu li svi ti svećenici bili ubojice? Tako je, na primjer, u franjevačkom samostanu na Širokom Brijegu, ubijeno 28 franjevaca, bez ikakvih izgleda na suđenje. Oni nisu nikada digli oružje protiv Narodnooslobodilačke vojske, kako su lažno bili optuženi; naprotiv, uglavnom svi ti mučki pobijeni franjevci bili su dobro poznati protivnici fašizma. Bilo je slučajeva kad su tisuće vjernika, glasno uzvikujući da su njihovi svećenici nevini, tražili njihovo oslobađanje. Ipak su ti svećenici osuđeni na smrt. Očito je da takove kazne, kojima se osuđuju oni drukčijeg političkog uvjerenja, oni koji nikad nisu bili krivi

za nijedno kazneno djelo; nisu izvršene u ime naroda i kršćanske pravde; a nedvojbeno je jasno da to nije bilo u skladu ni s osjećajima ljudi i njihovim pojmom kršćanske pravde, toliko duboko ukorijenjenoj u našem narodu. Zakoni pravde su iznad političkih uvjerenja i za sve jednako obvezujući i to za sva vremena.

U ime vječne pravde, podizemo glas pred cijelim čovječanstvom, dragi vjernici, u obranu nepravdno osuđenih svećenika, a isto tako za tisuće i tisuće vaših sinova i braće, koji su dijelili istu nepravdnu sudbinu.

Stajući u obranu nevinih svećenika, ne znači da želimo zaštititi krivce. Dozvoljavamo da je bilo svećenika, koji su se svojim ekstremnim nacionalizmom ogriješili o kršćansku pravdu i milost, pa stoga zaslužuju odgovarati pred zemaljskim sudom pravde; ali ipak, njihov je broj neznatan. Predstavnici tiska, ispreplićući mrežu laži s ciljem da se ocrni Katolička crkva u mislima i srcima ljudi, utječući tako i na javno mnijenje, uputili su ozbiljne optužbe na račun većeg dijela svećenstva u Jugoslaviji.

Veliki broj svećenika, osuđenih na dugogodišnji prisilni rad, čami u koncentra-

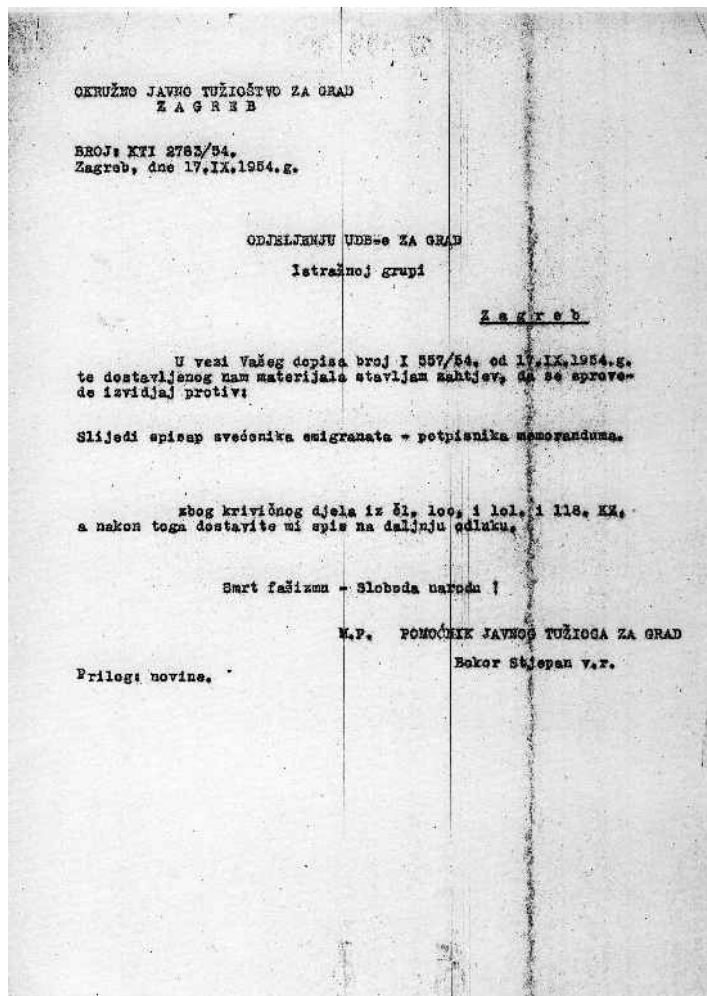
cijskim logorima. Znamo da je sada, u trenutku pisanja ovoga pisma, grkokatolički biskup dr. Janko Šimrak, lišen slobode, a sudbina biskupa Carevića nam je nepoznata. U koncentracijskim logorima, u nehumanim i uvjetima nedostojnim ljudskog roda, mnogi svećenici su prisiljeni izvršavati obveze koje vrijeđaju njihovo svećeničko dostojanstvo. Često im nije dozvoljeno niti poslušati nedjeljnu misu, a nekmoli služiti je, pa su tako lišeni zajedno s drugim pritvorenicima, velikoga duhovnog olakšanja. Koji je njihov zločin? Drukčije političko razmišljanje od onoga njihovih sudaca. Mnoge od pritvorenih svećenika, oteli su vladini agenti, pa im se do dana današnjega ne zna trag. Bile su uzaludne sve naše zamolbe i tražanja. Svi su tragovi dobro izbrisani.

Gubitak svećenika takovih razmjera, imao je ozbiljne duhovne posljedice. Brojne su župe bez svoga župnika. Vjerski život ljudi se razvodnio, a vjernici dovedeni u položaj duhovne ugroženosti. Tisak otvoreno napada svećenstvo, koje se ne može braniti. Zakon takove napade dozvoljava, a novine ne objavljuju demantije.

Katolički tisak još je jedna gorka pilula u grlu Katoličkoj crkvi. Od stotinu izdanih časopisa u našem vlasništvu prije rata, danas se ne tiska niti jedan. Dozvola za nastavljavanje rada je kroz postavljanje brojnih prepreka, odbijena. Ispriku je bila: nedostatak papira, (a vagoni papira zaplijenjeni su u rezidenciji Nadbiskupa zagrebačkog). Katolički tisak je većim dijelom ili ušutkan ili jako oslabljen.

Upotrebljena su sva moguća sredstva kako bi se osujetio tisak u zagrebačkoj diecezi. Kada im to nije uspjelo, uhitili su ravnatelja i prestali s radom. Naši su prigovori urodili plodom tek prije nekoliko dana. Poznata Katolička tiskovna udruga u Ljubljani oduzeta je iz katoličkih ruku. Ista je sudbina sustigla i katolički tisak u Mostaru, Šibeniku, Mariboru i Sarajevu. Iz toga proizlazi, da postoji sustavni plan zapljene. Katolički tisak je važan za Crkvu, on određuje ravnotežu i dobro stanje mnogih duša. Kako je moguće djelovati pod ovakvim okolnostima?

Ništa bolje ne prolaze ni naša sjemeništa. Crkva je, uz velika materijalna odricanja, izgradila i

Zahtjev za provođenje izvida protiv potpisnika Memoranduma

zadržala ove institucije, kroz čije su portale prolazile tisuće današnjih svećenika i poznatih laika. Ali danas je njihova praktična uporaba onemogućena, jer ih je ili zaposjela vojska ili su zaplijenjeni, kao naprimjer sjemenište u Zagrebu na Šalati, Splitu, Travniku, Sv. Vidu, Ljubljani, Mariboru, Sinju i drugdje.

Na polju obrazovanja, crkva je dobijala udarac za udarcem. Vjeronauk je postao izbornim predmetom, ovisno o tome kako bi se učenici izjasnili. Mala je utjeha što su se roditelji katolici izjasnili za vjersko obrazovanje u školama. U godišnjem obrazovnom izvješću za Hrvatsku, vjeronauk je naveden kao najmanje važan predmet; čak štoviše, u svim osnovnim i srednjim školama broj sati vjeronauka je smanjen s dva sata tjedno na jedan - i sve to u vremenu laži, kad je upravo potrebno vjersko obrazovanje. Ovakove smicalice znače sprječavanje vjerskih sloboda i odgoja. U višim razredima srednjih škola u Hrvatskoj, vjeronauk je zabranjen pod izlikom slobode vjeroispovijesti. Jednostavno ne možemo razumjeti takav čin hrvatske vlade; jer, ako je dozvoljeno pohađanje vjeronauka u nižim razredima, zašto ne i u višim, kad mladi ljudi, osamnaestogodišnjaci, već mogu sami odlučiti jer stižu pravo glasa? Znači li pravo glasa odricanje na pravo vjeroispovijesti?

Želimo napomenuti da je odluka o pohađanju vjeronauka kod djece mlađe dobi na roditeljima, jer bi bilo smiješno i suludo prepustiti je mladima, koji jedva da su počeli razmišljati. Isto je izričito potvrdio Jugoslavenski narodni komitet u Beogradu, Ured za obrazovanje, odlukom broj 83., u veljači 1945., a što je u suprotnosti s postupkom nekih učitelja i odgajatelja, da odluku prepuste djeci.

Katolička crkva je zadržala veliki broj privatnih srednjih škola priznatih od države.

Kvaliteta i visoki znanstveni smjer ovih škola, potvrđen je u prijeratnoj Jugoslaviji, od države, roditelja i učenika, katolika ili ne. Danas pak, tisak, blizak vladinim tijelima, najavljuje da ove škole više neće moći nastaviti s radom. Ne razumijemo ovakovu odluku o zatvaranju obrazovnih institucija, kad roditelji, na kojima počiva najveći teret obrazovanja njihove djece, imaju najveće povjerenje u naše škole i traže njihovo ponovno otvaranje. Demokratski duh iziskuje pristajanje na zahtjeve roditelja vezano za školovanje njihove djece; čak štoviše, crkva po prirodnim zakonima ima pravo zadržati privatne škole, što priznaju sve civilizirane vlade; čak se i

Pobijeni svećenici i redovnici (prema knjizi A. Bakovića, Hrvatski martirologij XX. stoljeća)

raduju što crkva s njima može podijeliti teret podupiranja obrazovnih institucija.

Katolička crkva je osim toga imala dobro razrađeni sustav brige za sasvim malu djecu i obrazovanje mladih iz svih društvenih slojeva; ali i ovdje, su onemogućeni ili stavljeni pod kontrolu vlade. I ovdje bezimena ljudi napadaju rad Crkve, te je lažnim optužbama i nepristojnim pretjerivanjima omalovažavaju u dnevnom tisku koji predstavlja vjersku naobrazbu kao mračnu i srednjovjekovnu. I ovdje se crkva ne može braniti od lažnih optužbi, jer nema sredstava za obranu, a neprijateljska štampa ne dozvoljava mogućnost opovrgavanja istih. Država je, osim toga, odredila nadzornike u našim zaplijenjenim institucijama, koji otvoreno ili prikriveno žele osujetiti napore katolika. Sloboda svjetonazora i vjeroispovijesti je samo prazna fraza i služi kao plašt za protuvjerske radnje.

Mladež je i u urbanim i seoskim sredinama, izložena novim moralnim opasnostima kroz stalnu organizaciju plesova, koji traju do duboko u noć, pa čak i do zore. Tako se često dogodi da mladi obaju spola, zajedno ostanu po cijelu noć bez roditeljskog nadzora pod utjecajem alkohola. Neka se nitko ne usudi kazati da u tome nema moralne opasnosti za mlade. Brojna iskustva svjedoče da se mladići i djevojke, nakon takovih moralno opasnih prigoda, gorko kaju, ispaštaju posljedice i žale što su iskoristili okolnosti. Ipak je naša najveća briga i tjeskoba ta, što su roditelji i zaštitnici nemoćni nešto poduzeti protiv takova nedoličnog ponašanja njihove djece i štitičenika.

Mladež često ne može ispuniti svoju nedjeljnu obvezu, ne može pohoditi svetu

misu, zbog mnogih drugih susreta i programa koji se odvijaju u vrijeme trajanja mise. U nekim su mjestima prisiljeni sudjelovati u tzv. "naprednim pothvatima". Tako je katolička mladež spriječena pohoditi i odvlači se od svojih vjerskih obveza. U vojnim jedinicama i organizacijama mladih rasprostire se teza o postanku čovjeka od majmuna. Očito je u kojem se pravcu želi odvesti naša katolička mladež, a slika će se izoštriti kad istaknemo da se porijeklo čovjeka u srednjim školama, onako kako ga tumači vjera, ismijava kao legenda, uz obrazloženje da to pitanje mora biti "naučno dokazano."

Nepovrjedljivost katoličkog braka uprljana je uvođenjem građanskih brakova. Stopljen s katoličanstvom, naš je narod oduvijek smatrao bračnu vezu, osnovanu na sakramentima, svetom, zavjet dat pred Bogom. Danas se to razmišljanje ruši. Katolički je brak neraskidiv i čvrst, ali ga civilne vlasti odrješuju bez pristanka Crkve i otvoreno povrjeđuju božje zakone. U proteklih nekoliko mjeseci broj takovih razvoda naglo je porastao – čak i ovdje u zagrebačkoj diocesi. Očito je kakove će posljedice ovo imati po obiteljski život, kamen temeljac svakog napretka i sreće naroda i država. Kolika će samo djeca, ne svojom krivicom, biti lišena pozitivnih utjecaja obiteljskog života u djetinjstvu i mladoj dobi, ne usuđujemo se niti razmišljati.

Čak i u čistim milosrdnim pothvatima, Katolička crkva mora stalno nailaziti na prepreke. Rad katoličkog Karitasa diocese u Zagrebu, dobro je poznat. Spasio je oko 7.000 djece, neovisno o njihovoj vjeroispovijesti. Našoj smo braći pačenicima u mnogim dijelovima države, slali

prepune vagone hrane, tako spasivši stotine od gladi i smrti, a osobito smo brinuli kako prehraniti našu krvnu braću u Italiji u koncentracijskim logorima, pa čak i nakon njihovog povratka kućama. Danas imamo vladine nadzornike, jer država ne vjeruje u naš rad, iako pučanstvo vrlo dobro zna da katolički Karitas redovito piše izvješća o prihodima i troškovima, pa stoga uživa najveće povjerenje.

Agrarna reforma, koju je usvojila privremena Narodna skupština, nanijela je veliku nepravdu Katoličkoj crkvi. Sve posjede koje Crkva ima, stekla je na pošten i zakonski način, a isti nikad nisu poslužili za daljnje bogaćenje, već samo za održavanje crkvenih dužnosnika, sjemeništa i

Masakrirani don Ilija Tomas, župnik u Klepicima kod Čapljine

ureda. Prihod s ovih zemalja je stoga, bio namijenjen svima, i to velikim dijelom sinovima seljaka i siromašnima. Službenici crkve su se obvezali ispunjavati uvjete, onako kako su to od njih dobročinitelji tražili.

Uza sve to, mnogi su svećenici, veliku dužno darivali u kulturne i nacionalne svrhe - na primjer, Sveučilište u Zagrebu, za koje je jedan od najvećih dobročinitelja bio biskup Strossmayer, nadbiskup Bauer i velečasni Juraj Zorjavić [Žerjavić].

Zapljena crkvenih zemalja sa pripadajućim sadržajima putem agrarne reforme, učinjena je bez ikakve naknade - kao da je Crkva dobila na pokvaren način. Ono što je Crkvi preostalo, bit će dovoljno za održavanje sjemeništa, stolnih župa, episkopalnih ureda i župa, ali je agrarna reforma

onemogućila ispunjavanje uobičajenih svećeničkih dužnosti; a to znači da teret ne pada na one koji su od nje izvukli korist, već na one koji nisu dobili nijedan dio zemlje.

Želeći opravdati zapljenu crkvene imovine, tisak je to pokušao na način da je rečeno da je zemlja bila napuštena, u jadnom stanju, a poslovi loše vođeni. Kada im je ponuđeno da se uvjere u suprotno na temelju dokaza, novine su to odbile tiskati, jer je svima bilo poznato tko je odgovoran za loše stanje na imanjima. Svakako ne Crkva!

Željeli bismo naglasiti da se Crkva ne protivi svakoj potrebnoj i opravdanoj društvenoj reformi, pa čak niti kad to pogađa njene materijalne interese. Crkva zamjera što država pribjegava jednostranim i diktatorskim rješenjima po pitanjima vezanima za Crkvu. Crkva želi pronaći zajedničko rješenje i biti punopravna i jednaka strana u dogovoru.

Časne sestre, u okviru svojih obrazovnih i humanitarnih institucija, gotovo svakodnevno doživljavaju stalna neprijateljstva iz novog ozračja što ih okružuje. Koliko poniženja doživljavaju ne samo u državnim bolnicama, već i u vlastitim! Činjenica što su im dodijeljeni nadzornici, nedvojbeno govori o tome da se želi obezvrijediti njihov milosrdni rad prema bolesnima, te žele prisvojiti njihove bolnice - koje su sestre podigle i održavale vlastitim rukama i velikim odricanjima.

I konačno vas, dragi vjernici, moramo upoznati s neobičnom i tužnom činjenicom da niti grobovi nisu pošteđeni ili ostali netaknuti. Vlada je odredila da se križevi izvade iz grobova ustaša i Nijemaca na grobljima u Zagrebu, Varaždinu i drugdje. Ti su grobovi tako divljački uništeni, da se ne zna tko je gdje pokopan. Takovi se ispadi moraju osuditi i spriječiti. Pred smrću se ljudi moraju sagnuti. U smrti ljudi prestaju biti neprijatelji. Nepisani zakon o ljudskoj pristojnosti, koji proizlazi iz kršćanskog prava, daje svim ljudima pravo na pristojan ukop. Poznato je da su grobovi negdašnjih neprijatelja nakon Prvog svjetskog rata bili čuvani i poštovani. Danas to ne poštuju naši sinovi u vlastitoj zemlji.

Dragi vjernici, naše brige ne odnose se samo na neposredne potrebe Crkve, njenih institucija i svećenstva. Predobro poznajući patnje i poteškoće mnogih iz našeg stada, učinili smo sve u našoj moći da im pomognemo i podignemo u danima kušnje i boli. U brojnim smo prilikama osobno ili putem pisma kod vlasti pokušali izmoliti oprost za osuđenike na smrt. Tražili

smo da rodbina sazna gdje su ukopani njihovi najbliži i to na zahtjev rodbine nesretnih žrtava bratoubilačkog pokolja.

Onima u koncentracijskim logorima smo pokušali olakšati, posredovali smo da redovno dobijaju hranu, da im rodbina sazna gdje su poslani. Zauzimali smo se za njihovo brzo oslobađanje, ako se pokazalo da nisu krivi. Upomoć smo pritekli i inteligenciji, koja se zbog nezaposlenosti nije mogla brinuti za sebe i za svoju obitelj. Svima koji su zatražili, priskakali smo u pomoć, kako smo znali i umjeli, uvijek imajući na umu kršćansko milosrđe i pravdu za svih, nikad ne pitajući za političko uvjerenje, vjeru ili nacionalnost. Laž i propaganda koja nas je optuživala da pomažemo zbog političkog boniteta, nisu nas spriječili da nastavimo s radom, jer smo bili uvjereni da djelujemo u Kristovom duhu ljubavi prema bližnjemu. Ako u svemu nismo uspjeli, nije naša krivnja. Uvjereni smo da smo u potpunosti izvršili našu dužnost.

Žalimo što nismo uspjeli pomoći i drugima, kojima je pomoć bila potrebna i koji su brisali suze tuge.

Osobito nas boli što danas diljem naše zemlje, otvoreno ili kradom, službeno ili ne, raste materijalističko i bogohulno raspoloženje.

Mi katolički biskupi Jugoslavije, učitelji istine i predstavnici naše vjere, oštro osuđujemo ovaj materijalistički duh od kojega se čovječanstvo ne može dobrom nadati. Isto tako osuđujemo sve ideologije i sustave u društvu koje nisu osnovane na vječnim postavkama kršćanskog otkrovenja, nego na plitkim materijalističkim temeljima - odnosno ateističko filozofsko učenje.

Sve navedeno smo pažljivo ispitali. Iz svega narećenog proizlazi da je Katolička crkva u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji u težem položaju nego ikada dosada. Sadašnji položaj Katoličke crkve u Jugoslaviji, samo se po imenu razlikuje od otvorenog progona Crkve.

Razlog što vam se obraćamo, dragi vjernici, jest podastrijeti vam jasnu sliku prilika u kojima se Crkva nalazi.

Bilo kako bilo, s povjerenjem se okrećemo budućnosti. Hrabrost crpimo iz budnog vjerskog duha, u mnoštvu vjernika diljem naše zemlje. Osobito nas tješi i raduje milost Majke Božje, koja je tako bliska i draga našem katoličkom narodu. To je pokazano i dokazano kroz brojna hodočašća u Njena svetišta, nikad prije toliko posjećivana. Zajedno molite krunicu, ugledajte se na njezinu krepost, budite sigurni da će nam biti posebna zaštitnica.

Ulazak Jugoslavenske armije u Zagreb

Pod njezinom moćnom zaštitom će naše stado u svim prigodama i nedaćama ostati vjerno vjeri svojih predaka. Majka Božja nas neće napustiti, već će svojim posredovanjem prosipati Božji blagoslov na nas. Neka vas Bog velikodušno blagoslovi u svim vašim nakanama.

Sve što smo rekli i na što smo vam ukazali, dragi vjernici, učinjeno je bez volje i namjere da se započne sukob s novim vlastima. Mi ga ne tražimo, niti smo ga tražili. Naše su misli uvijek upućene mirnom i urednom građanskom i javnom životu. Taj je mir svima danas toliko potreban, a hoće li biti mira i hoće li zarasti ratne rane, ovisit će o tome je li se poštuje kršćanska vjera i njeni moralni zakoni.

Svjesni smo da će biti nepravdanih napada i optužbi reakcionara i neprijatelja naroda, ali ih se ne bojimo, očekujemo ih i oni nas ne brinu. Mi smo jedinstveni s našim narodom, mi čuvamo njihovo najvrijednije naslijeđe, njegovu vjeru, ponos, želju da bude slobodan na svome u jedinstvu i ljubavi sa svim građanima ove države, neovisno o vjeri i narodnosti.

Stoga tražimo i od zahtjeva ni pod kojim okolnostima ne odustajemo: punu i potpunu slobodu katoličkog tiska, punu i potpunu slobodu katoličkim školama, punu i potpunu slobodu vjerskog nauka u svim razredima osnovne i srednje škole, punu i potpunu slobodu za katolička milosrdna nastojanja, punu i potpunu slobodu ljudskom dostojanstvu i osobnosti i neotuđiva ljudska prava; puno i potpuno poštovanje kršćanskih brakova, povrat sve zaplijenjene imovine i institucija. Samo pod ovim okolnostima može se riješiti situacija u našoj zemlji i postići trajan unutarnji mir.

Neka Svevišnji blagoslovi sve ljude dobre volje koji će raditi na ostvarenju ovih ciljeva. Neka On, koji je izvor mira što tako nedostaje svijetu, podari svima vama da vidite dan istinskog trajnog mira.

Uz zavjet ovim željama, neka vas blagoslovi Bog Otac, Sin i Duh Sveti.

U Zagrebu, 20. rujna 1945. - prigodom plenarne Biskupske konferencije

Dr. Alojzije Stepinac, nadbiskup zagrebački i predsjednik Biskupske konferencije

Dr. Nikola Dobrečić, nadbiskup barski i primat srpski

Dr. Josip Ujčić, nadbiskup beogradski i apostolski nuncij u Banatu

Dr. fra Jerolim Mileta, Biskup šibenski

Dr. Kvirin Bonefačić, biskup splitski, prije solinski i makarski

Dr. Josip Srebrenić, biskup krčki

Msgr. Mihael Pušić, biskup hvarski

Dr. Ivan Tomaš, biskup mariborski

Dr. Viktor Burić, biskup senjsko-modruški

Dr. Smiljan Čekada, biskup skopski

Dr. Petar Čule, biskup mostarsko-duvanjski

Dr. Antun Akšamović, apostolski nuncij u Đakovu

Msgr. Lajčo Budanović, vikar subotički

Dr. Ante Buljan, vikar sarajevski

Msgr. Bože Ivaniš, vikar banjalučki

Ante Vovk, vikar ljubljanski

Dr. Ante Juraj Visošević, provikar križevački

N. B. Jedini odgovoran za ovo pastoralno pismo jest Katolički episkopat u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji

III.

GOVOR NADBISKUPA STEPINCA S NJEGOVOG SUĐENJA 2. LISTOPADA 1946.

(Prijevod, Tito i Katolička crkva, Michaela Derricka, izdavačka kuća The Sword of the Spirit, London, 1953.)

Na sve optužbe podignute protiv mene ovdje, na ovom Sudu, odgovaram da mi je savjest čista u svakom pogledu - iako se tome mogu rugati ovdje nazočni. Neću se pokušati braniti, niti ću se žaliti na presudu. U ime svojih uvjerenja, spreman sam podnijeti ne samo izrugivanja, mržnju i

poniženja, već i umrijeti; jer mi je savjest čista.

Stotine sam puta u ovoj sudnici nazivan "optuženik Stepinac". "Optuženik Stepinac", onaj koji sjedi na optuženičkoj klupi, u stvari je nadbiskup zagrebački, metropolit hrvatski i glava Katoličke crkve u Jugoslaviji. Vi sami ste više puta pokušali u ovoj sudnici navesti optužene svećenike da priznaju da je samo Stepinac kriv za njihov stav - stav ne samo svećenstva, već i naroda. Obični Stepinac ne bi mogao imati takav utjecaj, mogao bi ga imati samo nadbiskup Stepinac. Sedamnaest je mjeseci, otkako se vodi hajka protiv mene u tisku i u javnosti. Osim toga sam dvanaest dana bio zatočenikom u Nadbiskupskoj palači.

Optužujete me da sam ponovo krstio Srbe u katoličkim crkvama. Ali krivo zborite, jer onaj koji je već bio kršten, ne treba novo krštenje. Ono zbog čega me u stvari optužujete jest pokršćavanje Srba u katoličkoj crkvi. Neću na to trošiti riječi, već samo ponoviti da mi je savjest mirna, a da će vrijeme i povijesni trenutak pokazati istinu. Kao sliku onoga što se uistinu dogodilo, navest ću kao primjer da sam morao premjestiti neke župnike iz njihovih župa u druge, jer su se bojali odmazde pravoslavaca čiji su primitak u katoličku crkvu odbili. Istina je da se Crkva za vrijeme rata morala nositi s mnogim ružnim okolnostima, ali mirno možemo kazati da smo sve učinili kako bismo pomogli srpskom narodu.

Optužujete me da sam dozvolio Trapistima okupaciju pravoslavnog samostana Grahovica. Kao prvo, nekoć je manastir u Grahovicama bio katolički samostan, pripadao Paulinskoj kongregaciji. Kao drugo, bio je prazan, a Trapiste su Nijemci izbacili iz vlastitog manastira u Rajhenburgu. Mislim da je bila moja sveta dužnost pomoći tim jadnim odbačenim redovnicima u okolnostima u kojima su se nalazili.

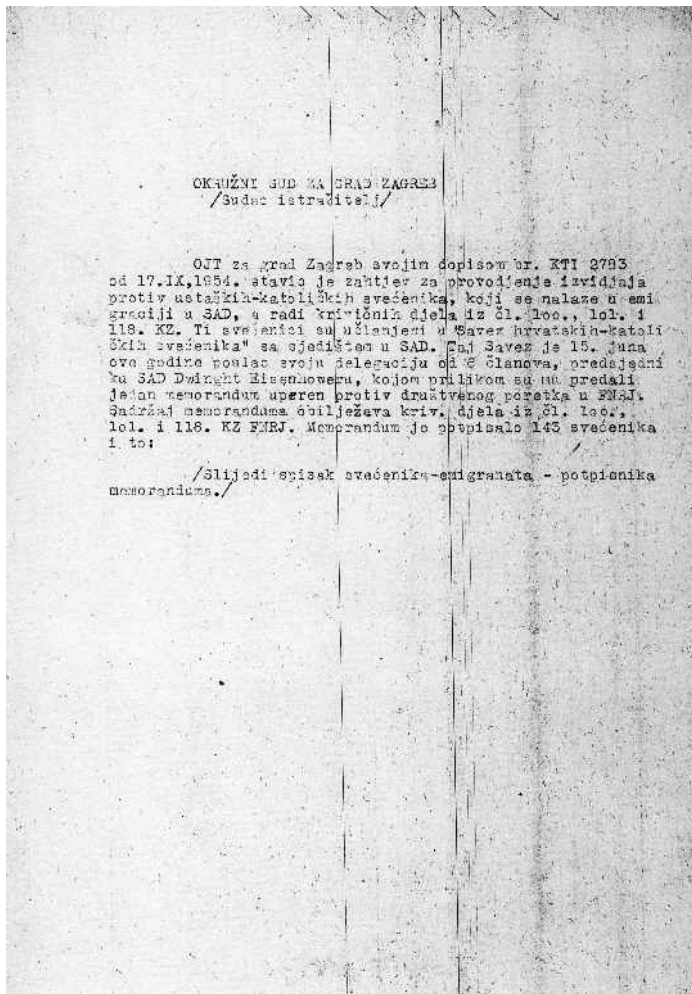
Optužujete me da sam osnovao ured vojnog vikarijata. Predsjednik ovog suda me upitao jesam li počinio djelo izdaje kad sam se obratio vladi Nezavisne Države Hrvatske po pitanju ovoga vikarijata. Ja sam bio vojni svećenik u staroj Jugoslaviji. Pokušavao sam riješiti ovo pitanje na zadovoljstvo i Države i Crkve. Konkordat je bio riješio isto pitanje, ali je Konkordat kad je potpisan i pečatiran, propao, uništen na beogradskim ulicama. U vrijeme kad je Jugoslavenska armija već bila kapitulirala, a rat između Jugoslavije i Njemačke gotov, morao sam se pobrinuti za dobrobit katolika u onome što je ostalo od stare Jugoslavenske armije i u

novoj vojsci Nezavisne Države Hrvatske. Država je propala, ali su vojnici ostali; i mi smo morali izvršiti našu dužnost prema njima.

Bio sam daleko od pogodno osobe, persone grate; i za Nijemce i za ustaše. A još manje sam bio jedan od njih. Nisam dao prisegu o lojalnosti, kao neki od vaših časnika, koji danas sjede u ovoj sudnici. Hrvatski se narod jednoglasno odlučio za hrvatsku državu, a ja bih bio prezren čovjek da nisam čuo otkucaje srca hrvatskoga naroda, koji su bili robovi u bivšoj Jugoslaviji. Hrvat nije mogao napredovati u vojsci ili raditi u diplomatskoj službi, ukoliko nije promijenio vjeru ili oženio ženu druge vjere.

Ovakova je pouka i poruka svih mojih pastoralnih pisama. Sve što sam rekao o pravu hrvatskoga naroda na nacionalnu slobodu i neovisnost je u potpunom skladu s moralnim zakonima; i nitko ne može predbacivati Hrvatima što to žele. Isto tako ne bi bili protivni načelima koje su ugovorili Saveznici na Jalti i onima u Atlantskoj povelji. Sveta Stolica je u više navrata svečano naglasila da mali narodi imaju jednako pravo biti slobodni, kao i veliki narodi. Mislite li zaista da katolički biskup i Metropolitan ne bi smio spomenuti ovu temu. Ako moramo nastradati, dakle nastradat ćemo dok budemo obavljali svoju dužnost. Ako mislite daje hrvatski narod zadovoljan svojom sadašnjom sudbinom, pozivam vas da im date još jednu priliku da slobodno izraze svoju volju. Moj stav je bio i ostaje: neću stvarati poteškoće. Uvijek sam poštovao i poštujem, volju moga naroda, ukoliko se ne protivi načelima Katoličke crkve.

Optužujete me da sam državni i neprijatelj narodne vlasti. Recite, molim vas, koja je bila zakonodavna vlast 1941. godine. Je li to bila Simovićeva vlada, koja je, kako i sami kažete, ilegalno dovela kralja, a protiv vlade? Ili je to bila, kako je sami nazivate, izdajnička vlada u Londonu? Ili je to bila vlada osnovana u Palestini? Je li to bio Mihajlović, koji u to vrijeme nije bio poznat? Je li to bila vaša vlada, koja je tada još bila po šumama, pa nije niti postojala? Bilo bi to protiv moralnih i međunarodnih zakona. Nismo mogli

ignorirati vladu u Zagrebu, iako je ona bila ustaška vlada. Imate me pravo ispitivati i pozivati na odgovornost za radnje koje sam počinio iza 8. svibnja 1945. - i samo iza tog razdoblja.

A što se tiče mojega tzv. "terorističkoga čina", nemate dokaza, niti će vam itko povjerovati. Ako su mi Lisak, Lela Sofijanić [Sopijanec] i drugi došli pod lažnim imenima, ili sam primio pismo koje nisam nikada pročitao; tada, ako je to zločin, ili je zločin što mi je pristupio čovjek, prihvaćam mirno svoju kaznu. Moja savjest nije uznemirena ako sam izdao potvrdu o slobodi kretanja velečasnom Mariću, jer to nisam učinio s namjerom da stvorim nered. Za takav ću zločin poći na onaj svijet mirne duše. Vjerujete mi ili ne, to nije važno. Optuženi nadbiskup zagrebački, ne samo da zna patiti, već i umrijeti za svoja uvjerenja. Hrvatski premijer Bakarić sam je potvrdio velečasnom Milanoviću: "Uvjereni smo da nadbiskup stoji iza tih djela, ali nemamo dokaza". To je za mene dovoljna potvrda moje nevinosti.

Bit neslaganja.

A sada, što je bit svih neslaganja i neprijateljstava? I zašto nije pronađeno mirno rješenje? Javni tužitelj nas je u više navra-

ta uvjeravao da nigdje nema takve slobode svjetonazora kao u ovoj državi. Navest ću vam nekoliko činjenica koje dokazuju suprotno.

Ponovo izjavljujem: između 260 i 270 svećenika je ubio Narodni oslobodilački front. Nema civilizirane države na svijetu, u kojoj bi toliko svećenika bilo pobijeno pod optužbom za zločine za koje ste ih vi optužili. Tako je, na primjer, župni svećenik iz Podravske Slatine, velečasni Buerger, kao član Kulturbunda, mogao biti osuđen na, recimo, najviše osam godina zatvora. Ali ne, vi ste ga ubili, jer je u ispunjavanju svojih svetih obveza dekana, spasio sveto posuđe, narodnu svetinju. Velečasni Povolnjak ubijen je kao pseto na ulici, bez ikakvog suđenja. Isto se može kazati i za ove optužene časne sestre. Ne postoji država na kugli zemaljskoj u kojoj bi se sudilo redovnicama, one bile osuđene na smrt i ubijene. Počinili ste strašnu pogrešku kad ste počeli ubijati svećenike, preračunali ste se. Ljudi vam to nikad neće zaboraviti i nikad vam to neće oprostiti.

Ispaštanja Crkve.

Pogledajte sada naše katoličke škole. Sagradili smo ih u teškim vremenima i s velikim osobnim i odricanjima naroda. Vi ste nas iz njih izbacili i oduzeli nam ih. Da nam naši američki prijatelji nisu ove godine poslali sedamdeset tona različitog materijala, ne bismo bili mogli započeti s radom u privremenim sjemeništima (jer se ne možemo više služiti našim vlastitim sjemeništima). A tko su sjemeništarci? Kapitalisti? Ne; to su djeca naših siromašnih seljaka. Opljačkali ste sjemeništa, oduzeli sav namještaj i ostale vrijednosti. Ništa nam manje niste naudili od Gestapoa, koji je oduzeo sjemeništu u Mokricama njegovo zemljište. Zašto ste sve to uradili? Mi nismo protiv agrarne reforme - Sveta Stolica napisala je mnoge enciklike o socijalnoj reformi - ne; ali smatramo da se reforme, a koje se odnose na crkveno vlasništvo, moraju provoditi zajedno sa Svetom Stolicom. Nije li ipak očigledno skandalozno tvrditi da nigdje Crkva ne uživa toliko sloboda, kao ovdje?

Sav je naš katolički tisak uništen. Sve su nam tiskare oduzete. Nemamo više vlastitoga tiska. Taj isti tisak, koji više ne postoji, žestoko ste napali u ovoj sudnici.

Dominikanci su dali tiskati svetu knjigu, koju sam ja preveo sa francuskoga, plativši 75.000 dinara. Nikad je nisu dobili. Koliko je štete pretrpljeno? Je li to vaša sloboda tiska? Društvo Sv. Jerolima više ne postoji. Na taj se način odnositi prema najstarijim kulturnim institucijama, za svakoga je teška uvreda.

Pogledajte naša katolička sirotišta i domove za siromašne. Njih ste se riješili. Ne zgrada, nego onih koji su tamo davali utjehu i pomoć. Naše časne sestre po katoličkim bolnicama moraju podnositi neizrecive poteškoće i jad. A ipak se usudite kazati da Crkva nigdje nije tako slobodna kao u Jugoslaviji. Ovdje ste mi spočitali rad moga Karitasa. Mogu vam kazati da je Karitas učinio neizrecivo mnogo dobra našem narodu i našoj djeci.

Postavlja se pitanje vjerskog obrazovanja u školama. Postavili ste pravilo: u višim razredima je vjerski nauk zabranjen, dok je u nižim razredima izboran. Kako možemo djeci pustiti da odlučuju o tome, kad su nezreli; a oni u višim razredima, koji bi mogli sami odlučiti nemaju slobodu izbora?

Nametnuli ste građansko sklapanje brakova, protivno volji naroda. Zašto niste poslušali mišljenje naroda dok ste o tome odlučivali? U Americi, zemlji u kojoj se poštuju mudra republička pravila, može se slobodno odabrati način sklapanja braka: građanski ili crkveni; što je puno mudrije. Ne osporavamo vam kontrolu sklopljenih brakova. Da ste nam se obratili, bili bismo dali svoje prijedloge po ovom pitanju.

Zgrade vjernika u Bačkoj su zaplijenjene. Neke crkve u Splitu - ne znam je li to još uvijek tako - su pretvorene u ambare. Zaplijenjene su crkvene zemlje bez dozvole Svete Stolice. Zbog ovakvih vrsta agrarnih reformi ljudi odbijaju uzeti zemlju.

Ne; materijalno je pitanje najmanji problem. Tužna je činjenica što nijedan biskup, niti jedan svećenik u ovoj zemlji ne zna ujutro hoće li dočekati sljedeću zoru. Biskupa Srebrenića su u Susku napali mladi na poticaj utjecajnih ljudi. Mučili su ga tri sata, upali u njegovu sobu, dok je vaša policija i milicija samo promatrala. Ja osobno sam istu stvar doživio u Zaprešiću, kada sam napadnut kamenjima i pištoljima. Biskup Lach, koji je poslan izvršiti obred krizmanja preko Drave, iako se znao povod njegovog dolaska, potjeran je natrag i proveo cijelu noć u koprivničkom zatvoru. U stvari, vaši vlastiti ljudi, koji su bili "po šumama", došli su mi i izjavili: "Ovo je besramno ponaša-

nje. Uputit ćemo protest vlastima". Kamenje je bacano na kuću u kojoj je biskup Burić davao sakrament krizme. Biskupa Pušića su nedavno gađali trulim jabukama, jajima itd. Ovakovo je ponašanje nedopustivo. Ne želimo živjeti kao robovi odmetnici. Borit ćemo se svim pravednim sredstvima za naša prava, ovdje, u ovoj državi.

Bezboštvo u školama.

Evo još nekih tri, četiri primjera za vašu slobodu, tako da možete bolje razumjeti zašto se borimo. U učionicama se podučava, unatoč svim povijesnim dokazima, da

Hrvatske žrtve u Jajcu
(snimio Ivan Softa)

Isus Krist nije nikada postojao. Ako se učitelj usudio podučavati suprotno, bio bi otjeran. Kažem vam, gospodine državni tužitelj, ne samo da pod tim uvjetima Crkva nije slobodna, nego će ubrzo i nestati. Krist je osnov kršćanstva. Vi se brinete za Srbe pravoslavce. Ja vas pitam: kako možete i zamisliti pravoslavlje bez Krista? Kako je moguće zamisliti Katoličku crkvu bez Krista? To je potpuno apsurdno.

U školskim se knjigama uči da je Majka Božja preljubnica. Zar ne znate da i katolici i pravoslavci čuvaju Majku Božju kao svetinju i upućuju joj najsvetije misli i osjećaje?

Oredili ste kao službenu doktrinu; da je čovjek nastao od majmuna. Možda su neki ljudi zaista takvoga uvjerenja. Ali zašto to odrediti kao službenu tezu, kad se danas nijedan poznati znanstvenik ne drži te teorije? Prema vašem tumačenju, materijalizam je jedini vrijedan sustav. A to znači brisanje Boga i kršćanstva. Ako ne postoji ništa drugo osim stvari tada zaista hvala na vašoj slobodi!

Jednom se jedan od vaših najutjecajnijih ljudi pohvalio: "Ne postoji nitko u ovoj državi koga ne bismo mogli poslati na sud i osuditi." Na ove užasne optužbe i svrstavanje uz bok ubojicama i simpatizerima terorizma, odgovaram da ustaše i domobrani u bivšoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj nisu činili samo zlodjela. To

nije bilo lako razdoblje za Crkvu, morale su se prevladati mnoge poteškoće. Ne želim da itko pomisli da ja želim sukob. Neka ovdašnje vlasti nađu zajednički jezik sa Svetom Stolicom. Crkva ne priznaje diktaturu, ali nije protiv poštenog dogovora. Ako se to postigne, biskupi će znati koja je njihova dužnost, pa neće biti potrebe tragati za svećenicima koji će prokazati biskupe kao krivce, kao što se to ovdje radi.

I na kraju želim uputiti nekoliko riječi Komunističkoj partiji, koja me u stvarnosti optužuje. Ako mislite da sam zauzeo ovakav stav zbog materijalnih dobara, varate se, jer ostali smo čvrsti čak i kada ste nas osiromašili. Nismo protiv toga da radnici dobiju veća prava u tvornicama, jer je to u duhu papalnih enciklika. Nismo ni protiv reformi. Ali neka nam komunistički vođe dozvole: ako ima slobode za širenje materijalizma, dajte nam pravo ispovijedati i širiti naše stavove. Katolici su umirali i umirat će zbog tih stavova. Ako tražite našu lojalnost, moramo od vas tražiti da poštuju barem naša prava.

Da zaključim: uz dobru volju, možemo postići dogovor. Inicijativa je na sadašnjim vlastima. Ni episkopat ni ja, ne možemo se oko ničega dogovarati, jer je to stvar Svete Stolice i države.

A za sebe i zbog osude ne tražim milost. Moja je savjest čista.

* * *

Skrećemo pozornost čitatelju da riječi **"hrvatski narod jednodušno se odlučio za hrvatsku državu"** nedostaje u mnogim tekstovima. Mi donosimo direktan prijevod izvornog govora.

IV.

PISMO JUGOSLAVENSKIH BISKUPA MARŠALU TITU RUJAN 1952.

Gospodine maršale,

mi niže potpisani biskupi i apostolski upravitelji Katoličke crkve na području FNRJ na zajedničkoj smo konferenciji, održanoj u Zagrebu od 23. do 26. rujna 1952., ispitali između ostaloga i uvjete u kojima živi Katolička crkva u Jugoslaviji, pa smatramo našom dužnošću obratiti vam se kao Vrhovnom zapovjedniku države, ovim pismom, koje se odnosi na neka bitnija pitanja vjerskoga života naših vjernika.

Postoji li u FNRJ sloboda svjetonazora i vjeroispovijesti?

Katolički biskupi u FNRJ kao prvo navode činjenicu da u Jugoslaviji nema potpunih vjerskih sloboda. Sloboda svjetonazora i vjeroispovijesti svedena je na djelomičnu slobodu bogoštovanja, kulta, ili kako to zakon kaže slobodu vjerskih rituala. Kažemo djelomično, zato što je sloboda bogoštovanja u nekim dijelovima toliko ograničena, pa de facto znači nijekane izvornih vjerskih sloboda.

Crkve su, istina je, još uvijek otvorene, iako su neke od njih, i to od iznimno visoke umjetničke vrijednosti, na primjer crkva otaca Trapista u Delibašinom selu, blizu Banja Luke, bile neko vrijeme korištene kao skladišta za žito ili poljoprivredne strojeve. Veličanstvena crkva Sv. Josipa u Ljubljani pretvorena je u filmski studio, dok je stara križarska crkva, također u Ljubljani, pravi dragulj crkvene umjetnosti, jednostavno oduzeta katolicima i bez prethodne dozvole dana na korištenje starokatoličkoj sekci, koja gotovo da i nema sljedbenika.

Mnogi su križevi uz ceste uništeni, slike nestale, a malo je vjerojatno da će počinitelji tih djela ikada biti ponađeni. Ista se stvar dogodila i sa nekim manjim kapelicama u Sloveniji i drugim dijelovima zemlje.

Velika, predivna crkva Presvetog Otkupitelja u Rijeci, preko noći je minirana i uništena početkom studenog 1949., iako je bila u samom centru grada. Crkva Sestara Karmelićanki u Selu, Ljubljana, uništena je, a ista je sudbina snašla i kapelu Salita al Calvario na otoku Krku. Poznato nam je da su mnoge katoličke crkve u Banatu uništene, dok su u drugim krajevima zemlje, u bivšim obitavalištima časnih sestara, silom zatvorene kapelice za molitvu.

Crkva naše Djevice na Ptujskoj Gori, najveće hodočasničko središte u mariborskoj diecezi, bez privole i volje crkvenih vlasti, pretvorena je u muzej.

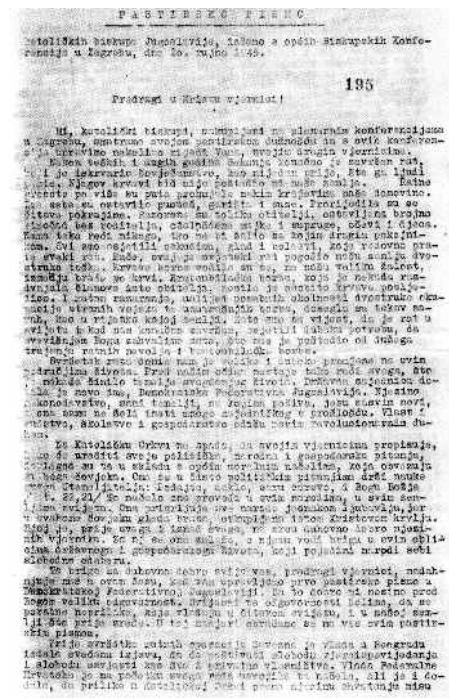
Državne vlasti uopće ne izdaju dozvole za gradnju novih crkava. (Osijek, Bitelić blizu Sinja, Novo Selo blizu Đakovice, itd.), teško je dobiti i dozvolu za obnovu starih crkava.

Matične knjige rođenih, umrlih i vjenčanih oduzete su crkvenim vlastima već 1946. godine. Državne vlasti sebi dozvoljavaju proizvoljno vođenje zapisa, pa čak i u novim knjigama koje crkva vodi od 9. svibnja 1949. samo za internu uporabu. Stare matične knjige još nisu vraćene Crkvi, iako je rok za to (kraj 1951.) odavno istekao.

UDBA-ini službenici traže od svirača orgulja, muškaraca i žena, i crkvenih pjevača da se ostave tih obveza.

U većem dijelu zemlje, procesije su zabranjene, a veće vjerske svečanosti, na kojima se skupljaju vjernici iz nekoliko župa, često se na mnoge načine onemogućuju. Neprijateljstvo vlasti ide toliko daleko da čak od mladih svećenika uzimaju poklone *in natura* (u naturi) koje, prema starinskim običajima, običavaju darivati vjernici u ovakovim prigodama.

U opasnosti je također i sloboda propovijedanja. Svećenike se ponekad poziva na odgovornost, jer se u citatima iz Biblije ili pozitivnim objašnjenjima vjerskih istina vide radnje protivne Državi i postojećem društvenom poretku. Država je otišla toliko daleko, da se svećenicima zabranjuje, ispred djece, suprostavljati se bezbožničkoj propagandi. "Svećenicima" piše u jednoj unutarnjoj uredbi SNO (Srećki narodni odbor) u Bosni i Hercegovini "nije dozvoljeno utjecati na roditelje, kako im djeca ne bi postala bezbošci." Od drugog se svećenika tražilo da kroz službu svete mise uvjeri vjernike da ne idu u crkvu.

Pastirsko pismo katoličkih biskupa od 20.IX.1945.

U školama nema vjerskog obrazovanja.

Svećenicima nije dozvoljeno davanje vjerske poduke u školi, prezbiterijima i drugim crkvenim zdanjima, a ima puno slučajeva kad je svećenicima zabranjeno davati poduku i u samim crkvama, čak ako se radi o pripremi za svetu noćnu ili krizmu. Zbog kršenja ovih zabrana,

svećenici se prozivaju i kažnjavaju novčano ili bivaju uhićeni.

Crkva i pripadajuće institucije moraju plaćati nesrazmjerno visoke pristojbe, a kad ih svećenici ne mogu platiti, stavljaju im se zabrane, oduzima se njihova imovina, ili se smanjuju župna imanja (Trsat, Volar, Desinić, Draganić, Novalja): Čak je bilo slučajeva kad je iz diecezije kuzne i nekih svetišta naše Djevice (Brezje, Ptujaska Gora) oduzet sav novac, milodar, privremeno pohranjen u trezorima.

Mnogim crkvama nije dozvoljeno primanje crkvenih milodara u nikakvom obliku. Katedrala u Ljubljani morala je platiti 10.000 dinara novčane kazne jer je svećenik pomaknuo 10 dinara milodara koji je ostavio vjernik na oltaru.

U Sloveniji i drugim dijelovima, vjerskim institucijama je čak onemogućeno primati darove iz inozemstva. Početkom svibnja u Rijeku je pristigla velika pošiljka nošene odjeće i određena količina mlijeka i jaja u prahu, dar američkih katolika mliječara, vjernicima i sjemeništarcima riječke dieceze, Senja, Krka i Zadra. Taj se poklon morao vratiti natrag u Ameriku, jer su vlasti tražile plaćanje pristojbi i poreza u iznosu većem od šest milijuna dinara - više nego to sebi ova siromašna dieceza može priuštiti. U srpnju ove godine od istih američkih katolika stigla je u Rijeku pošiljka brašna i ulja za dieceze Senj, Krk, Rijeka i sjemenište u Rijeci. Ta je pošiljka također poslana natrag u Ameriku, jer su pristojbe bile toliko visoke, da bi u tom slučaju bila puno povoljnija nabavka na domaćem tržištu.

Uhićenja svećenika.

Uhićenja svećenika se nastavljaju, a kazne premašuju u okrutnosti već vrlo rigorozne standarde koji se primjenjuju u našoj sudskoj praksi. Na primjer, Karlo Gnidovec, sedamdesetpetogodišnjak, istaknuti župni svećenik i dekan Žužemberka, prije nekoliko dana je osuđen na smrt streljanjem za navodne zločine počinjene za vrijeme rata.

U jugoslavenskim zatvorima još ima oko dvjestotinjak svećenika, a s priličnom sigurnošću se može reći da je veliki dio katoličkog svećenstva u posljednjih osam godina doživio, u kraćem ili duljem vremenskom razdoblju, teškoće i nemilost zatvora. Od pritvorenih svećenika spomenimo biskupa mostarskog, dr. Petra Čulu, dok nadbiskup dr. Alojzije Stepinac ne uživa potpunu slobodu. Uistinu je začuđujuće kako su to svećenici, koji u civiliziranim zemljama svijeta nemaju veze s kaznenim zakonom, u našoj zemlji postali okorjeli kriminalci.

Fizički napadi na svećenike nisu rijetka pojava. Tijekom posljednjih sedam godina, osamdeset svećenika je ubijeno iz zasjede, potajno, a u većini slučajeva počinitelji nisu pronađeni i kažnjeni. Takova su divljaštva desegla vrhunac u napadu na osobu msgr. Antona Vovka, biskupa ljubljanskog, dok je bio na službenom putu, 20. siječnja 1952. Fizički je napadnut na željezničkoj stanici u Novom Mestu; proličen je benzinom i zapaljen. Da nije bio toliko priseban, bio bi živ izgorio. A evo najčudnije stvari: napadač je za svoj zločin osuđen samo na devet dana uvjetnog zatvora.

Ovome istome biskupu nije dana dozvola za posjetu pograničnim područjima, niti u slučaju obveze obavljanja kanonskih posjeta i obavljanja obreda krizme. Njegova kanonska posjeta Jesenicama, protumačena je kao provokacija, a teroristička skupina ga je po dolasku u Jesenice, prisilila da se vrati u Ljubljano, dok je tišuće ljudi u i izvan crkve čekalo svoga biskupa.

Dozvolu za posjetu svojim župama u pograničnim zonama, nije dobio ni biskup mariborski, dr. Maksimilijan Držečnik. Raspoložave određene informacije o poteškoćama koje su imali drugi biskupi za vrijeme kanonskih posjeta na području njihovih dioceza.

Državne vlasti, gdje god to mogu, ignoriraju Crkvu i njene institucije. Katolička hijerarhija je od godine 1945. do današnjih dana uputila Vladi FNRJ-a barem šest dokumentiranih dopisa, nikada ne dobivši odgovor. Jedino je Vjerska komisija pri predsjedništvu FNRJ 19. svibnja 1950., kratko obavijestila Predsjedavajućeg Biskupskoj konferenciji, beogradskog nadbiskupa, da je dopis hijerarhije od 26. travnja 1950. "napisan u tako nemogućem duhu, da se ne može uzeti kao osnov pregovorima za uspostavu odnosa između Vlade FNRJ i Predsjedavajućeg episkopalnoj konferenciji i ostalih potpisnika spomenutog memoranduma". I to je bilo sve. A koliko su samo memoranduma, zamolbi i žalbi pojedini ordinarijati uputili federalnoj vladi, republičkoj vladi i drugim vlastima državne administracije bez ikakvog odgovora. Svećenički uredi nisu organi s kojima bi se državne vlasti udostojale pregovarati. Crkva po svaku cijenu mora biti ponižena.

Bezboštvo - režimska religija.

Postoji, konačno, vrlo bolno pitanje službenog bezbožničkog pravca u školama i u javnom životu FNRJ. Ateizam je vjera ovoga režima. Ateizam se podučava u školama, javno podučava na konferen-

cijama, propagira se u tisku, nameće vojnim službenicima. Učiteljima u osnovnim i srednjim školama (gimnazijama i slično) doslovce je zabranjeno odlaziti u crkve. Učitelji koji ne poslušaju ovu naredbu otpuštaju se s radnih mjesta. Državnom službeniku je najgora moguća preporuka ako je vjernik. Namještenici u Jugoslavenskoj armiji ne usuđuju se niti pomisliti na krštenje svoje djece.

I školska djeca se kažnjavaju također ukoliko odu nedjeljom u crkvu izraziti svoje vjerske osjećaje. Ima slučajeva kad su studenti isključeni s pohađanja kolegija jer su se izjasnili kao vjernici ili su ispunjavali svoje vjerske obveze. Iako je fizičko kažnjavanje strogo zabranjeno u školama, događa se da učitelji po selima dobro pretuku učenike jer su se usudili otići na svetu misu ili sudjelovali u vjerskom obrazovanju u crkvama.

Nedavno prigodom blagdana rođenja naše Djevice Marije (8. rujna), prema svjedočenju pouzdanog svjedoka, zbio se čudan događaj u seoskoj crkvi. On je stajao u dnu crkve, kad je iznenada primijetio kako se prisutna djeca poput preplašenih ptica, skrivaju pod roditeljske skute, ili trče prema velikoj grupi žena u crkvi da tamo ostanu skriveni. Otac je sina zagrnio plaštom, kao da će ga ugušiti. Promatrač je tada, iznenađen, upitao oca "Što radite? Zar ne vidite da će vam se sin ugušiti?" A seljak je odgovorio: "Učitelji su došli u crkvu. Ako mi vide sina, prebit će ga!" Zaista, tri seoska učitelja su došla u školu, očito ne da se mole Bogu, nego da vide koji od učenika je došao na misu, kako bi ga kasnije mogli kazniti.

Ovim novijim dokazima smanjivanja vjerskih sloboda u FNRJ, dodaju se stari, već navedeni u memorandumu Hijerarhije iz prijašnjih godina.

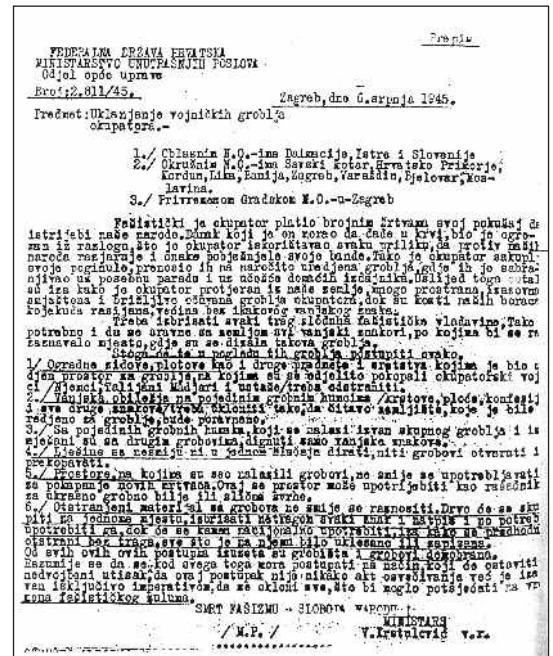
Između ostaloga, to je likvidacija katoličkih škola na području FNRJ. Čitav niz klasičnih gimnazija i realki, viših škola, srednjih škola, tehničkih i osnovnih škola i dječjih vrtića, zatvoreni su, a zgrade zaplijenjene pravim vlasnicima.

Crkvena prava se poštuju samo u tzv. Vjerskim školama - tj. školama za izobrazbu svećenstva. Na žalost i te su škole izložene mnogim ograničenjima i zabranama, da je jasno da se samo trenutno podnose i to kao nužno zlo. Samo ćemo spomenuti da ove škole nisu javno priznate, iako im je osoblje visoko kvalificirano, a onima koji je pohađaju odriče se pra-

vo na povlastice koje uobičajeno imaju učenici u javnim školama (smanjena cijena putničkim kartama, kraće služenje vojnog roka itd.).

Sav tisak u posjedu Katoličke crkve i njenih instiucija u državi, prisvojen je bez ikakve naknade. Dvadeset velikih tiskara i izdavačkih kuća preko noći su prešli u vlasništvo države: to je nenadoknadiv gubitak.

Tako bi se moglo reći da je katolički tisak u potpunosti uništen, jer nekoliko malih, beznačajnih vjerskih časopisa koji se još izdaju, toliko su ograničeni brojem i optjecajem, da se može kazati da vjerski tisak u FNRJ uopće više ne postoji. Sada gotovo da ne možemo govoriti o nekad tako moćnom katoličkom tisku, koji je prije rata imao 152 katoličke publikacije. Česte zapljene, zbog navodno tendencioznih

svim provincijama (Slovenija, Bosna i Hercegovina), zabrana gotovo svih vjerskih udruga, kao i nedostatak ikakove forme katoličkog javnog života. I na kraju, iako nerado, spominjemo još jedan problem, smatrajući ga ipak manje gorućim, a to je da; prilikom nacionalizacije crkvene imovine, u nekim se slučajevima nisu poštovali niti zakoni koje je donijela ova vlast.

Sve ovo neosporno dokazuje da u FNRJ ne postoji sloboda svjetonazora i vjeroispovijesti, a da su Katoličkoj crkvi zanjekane temeljne slobode, te da su joj ugrožena životna prava. U ovom kratkom osvrtu nismo mogli detaljno razraditi sve detalje, ali smo u svakom trenutku spremni podastrijeti iscrpnu dokaznu dokumentaciju za sve navedene tvrdnje, pod uvjetom da nam bude dozvoljeno sakupiti i objaviti dokaze.

Je li moguć dogovor između Crkve i Države?

Nakon svega narečenog, nije teško odgovoriti na ovo pitanje. Ako se od Crkve zatraži da u ime dogovora, ili kako naše vlasti kažu, u ime prijateljske suradnje s organima vlasti, odustane od svojih bitnih vitalnih prava, tada je dogovor nemoguć. Crkva nikada u povijesti nije pristala na bezuvjetnu predaju, pa tako neće ni sada. Tražiti od Crkve da prihvati sadašnje stanje u FNRJ kao zakonsko i definitivno, značilo bi da Crkva nijeće samu sebe ili potpisuje svoju smrtnu presudu.

Crkva u FNRJ je uvijek spremna pregovarati i pristati

na razumne ustupke, ali pod uvjetom da joj se u potpunosti prizna moralni i pravni položaj i da joj se zajamče sva prirodna prava i namjere. To znači da ako država iskreno želi korektno odnose s Crkvom, moraju se javno ispraviti sve nepravde, nepravde kojima su crkvene institucije i osobe dnevno izložene, moraju se zaustaviti stalni progoni, kojima se pribjegavalo od samog začetka FNRJ, pa sve do današnjeg.

Ako se to ne uradi, Hijerarhija će ostati u uvjerenju da FNRJ ima za cilj potpuno uništiti vjeru. Takovo uništenje bit će postepeno. Neki dijelovi uništenja su već iza nas, a neki nam tek predstoje. Prema našem mišljenju, u preposljednjem smo dijelu plana. Agresivno bezboštvo je već pokucalo na crkvena vrata, a sada se, prema našem mišljenju, sprema prodrjeti u posljednje utočište vjerske slobode.

Državne vlasti u FNRJ nameću, kao posebno prikladno sredstvo uređivanja odnosa između Crkve i Države, osnivanje profesionalnih svećeničkih udruga. Takove udruge već postoje, uglavnom bez dozvole Biskupa, na cijelom području NR Slovenije, u Istri i Bosni i Hercegovini. Uvjereni smo da takove udruge nemaju odgovarajuće uvjete za rješavanje tako opsežnog zadatka. Kao prvo njihovo osnivanje uvijek ovisi o organima vlasti, koji u tom cilju obilaze i posjećuju svećenike. Između ostalog, način rada i prijedlozi koje članovi udruge dobivaju od organa vlasti, nameću nam zaključak da bi udruge svećenika prema namjerama njihovih pokrovitelja, u stvarnosti služile u svrhu razbijanja svećeničke discipline i stalno slabljenje vjerskog života, a ne kao regulator odnosa Crkve i Države.

Ako se od Hijerarhije traži da dozvoli ovakve udruge, tada je njihova pravila

potrebno uskladiti s kanonskim odredbama i osigurati crkvenim vlastima potpuni nadzor nad radom udruga. Samo će pod tim uvjetima Hijerarhija razmotriti mogućnost priznavanja takovih profesionalnih svećeničkih udruga.

Posljednja riječ.

Katolička crkva je uvijek bila lojalna postojećim organima vlasti, pa tako i danas. Ne želimo razvijati revolucionarne aktivnosti. Naprotiv; iskreno volimo našu domovinu i tražit ćemo od svećenstva i vjernika da zauzmu prijateljski stav prema svemu što je pozitivno u trenutnom društveno-političkom sustavu. Očito je da mi, zajedno s vjernicima, podupiremo integritet državnih granica i da smo spremni na svaku žrtvu na dobrostanje i boljitak naše državne zajednice. Ipak se jedno od nas ne može očekivati: aktivno sudjelovanje u političkom životu zemlje. Politiku i odgovornost za krojenje politike ostavljamo onima koji imaju taj poriv - vokaciju. Mi ćemo brinuti za moralne i duhovne temelje našega društvenog i političkog života. To je naša domena, i naš se udio na tom polju ničim ne može zamijeniti.

Za uzvrat ne tražimo privilegije. Bit ćemo zadovoljni ako nam se prizna i dade ono što nam po božjem i ljudskom pravu pripada. Pod tim podrazumijevamo ne samo slobodu držanja vjerskih obreda, već cijeli sustav sloboda, koje su dio ideje o slobodi vjeroispovijesti i svjetonazora. Postoje: sloboda vjerskih škola, sloboda katoličkog tiska, sloboda vjerskih organizacija i zajedno s tim, pravo raspolaganja materijalnim dobrima koje za to trebujemo. Ne želimo ta sredstva dobiti na poklon od države: darovat će nam ih ljudi, koji vjeruju u svoju Crkvu i vole je. Ako sadašnji organi vlasti prihvate ova načela, mi katolički biskupi smatramo da će napetosti između Katoličke crkve i države

FNRJ uskoro prestati, te da će se odnosi srediti na obostranu korist. A to je cilj vrijedan nekih ustupaka.

Ovaj memorandum, mi, katolički biskupi FNRJ, upućujemo Vama, gospodine Maršale, kao vrhovniku i zapovjedniku naše državne zajednice s plenarne Konferencije u Zagrebu, nadajući se da će ovaj memorandum naići na prijam i razumijevanje, koji odgovara njegovoj važnosti.

Dozvolite, gospodine Maršale, da Vam izrazimo naše najdublje štovanje.

Zagreb, 26. rujna 1952. •

I ovi će mirogajski križevi nakon "oslobođenja" biti uništeni